

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА

БИБЛИОТЕКА

З О Р А

Л И С Т

ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈУ

АЛЕКСА ШАНТИЋ И ЈОВАН А. ДУЧИЋ.

Год. III.

У МОСТАРУ, 31. МАРТА 1898.

Бр. 3.

Отаџбини

Одисајем душе твоје
И ја дишем, мила мати!
Ст'јење твоје — царство моје,
За које ћу живот дати.

Светим пламом твојих нада
Моје младо срце гори;
Под теретом твојих јада
И моја се душа мори.

Када тебе туга кињи
И ја горки чемер пијем,
И осјећам терет сињи
Па са тобом сузе лијем.

Све што мислиш мислим и ја, —
Једнака нас жеља креће; —
Када теби сунце сија
И ја плетем зраке среће.

Одисајем душе твоје
И ја дишем, мила мати!
Ст'јење твоје — царство моје,
За које ћу живот дати.

Ти си мени непрегледни
Бор вјековни пунан моћи,
Ког не сави вихор ледени
Нит маглене, црне ноћи.

На том бору лист са листом —
Брат до брата вјерно стао; —
Проклет био! Проклет био!
К'о са твоје гране пао!

РАЗОРЕНО ГНИЈЕЗДО

— Приповијетка из Мостара —

— Свет. Ђоровић —

(НАСТАВАК)

БМахмут-ага и не гледајући на то настављаше и хваљаше све више и више и све одушевљеније. Најпошље рече, да није ни чудо што је Ибрахим-бег таки, јер је он унук великога везира, чија мајка бијаше сестра самог патишаха. (Он бијаше заборавио, да је прије говорио Емини, како је Ибрахим-бег само у сродству са везиром.)

Емина га је слушала врло пажљиво и потпуно му вјеровала, те кад је Махмут-ага свршио, она је од срца зажелила: да од некуда б'ахне Ибрахим-бег, те да га само види, макар и не проговорила с њиме. Та он је тако лијеп, а тако фино говори! А то се њојзи необично допадало.

VI.

Једне вечери засјео је Муј-ага са својом кадуном Дудом за вечеру, па се нешто разегленисали.

— Ноћас сам снила, како наш пивац стоји на прагу, па кукуриче из свега грла, — вели она.

— А мени је данас коњска муха три пута падала на образ...

— Аман јараби, шта ли ће то бит'?

— Па... имаћемо однекле мусафира,¹⁾ — рече он.

Дуда се мало замисли, па онако замишљено проговори:

— А оклен би био мусафир?

— Ко зна! Може из Невесиња доћ' твој Ибро. (Дудин брат.)

Дуда заврти главом и уздахну.

— Е-е-е-е кад би дош'о!... Ама неће!... Он долази само око Алеђуна (Илин-дан)...

— То и ја знам, — рече Муј-ага, — ама опет... (Ту се силно закашља)... знаш... к'о можебит' он сад има каква посла... (и опет кашљуцну). А најпошље нек дође ко хоће!.. Имамо га 'дй примит'...

— Имамо, шуђур Алаху!¹⁾

И обоје ушутеше... На пољу је падала киша и полагаано тукла у мале пенџерчиће, што гледаху у авлију... Испред куће чула се шкрипа некаквих кола и урликање комшинског пса; — а на некаквој даљој џамији зачу се звонки и пријатни глас старога мујезина, који укујисаше јацију...

Док у тај мах куцну халка на вратима.

— Ко је? — запита Дуда и скочи.

— Мухареме! Отрчи па отвори!

— довикну Муј-ага.

Мухарем, стари и погрбљени субаша, баш је у тај мах пушио пред собним вратима, па онако преко воље устаде и гунђајући пође преко авлије, да отвори врата.

Муј-ага и Дуда опет, наперили уши, па само слушају: ко ће бит'?

— А... а... а... зачуше они најприје изненађен глас Мухаремов, а одмах за тим брзе кораке, који се за час приближише...

Муј-ага хтједе да отвори собна врата, но она се и сама отворише, а на њима се указа млад, једар момак, у цуби и са ахмедијом²⁾ око главе.

— Алија! — врисну Дуда и рашири руке, а Муј-ага готово рикну, па полети младићу.

¹⁾ Хвала, Богу.

²⁾ Турбан, сарук.

¹⁾ Госта.

— Алија наш!... Ама, дина ти, зар си ти!... Их, болан, како си се промијенио. (Сад се и опет закашља).

Алија сави Муј-аги руке око врата и притиште га на груди свом снагом, те га поче љубити... Но у тај час прилети и Дуда.

— А зар не видиш мене, хајинине! — рече као прекорним гласом, па полахко одгурну Муј-агу и загрли Алију. Кад је наслонила главу на његове прси и пољубила га, облише је сузе као киша. Плаче, плаче непрестано, а све га јаче привлачи к себи.

— Си-и-ине мој... Зла-а-ато моје!... изговори кроз плач, па га још више обасу топлим пољупцима. Љубила га је по образима, по врату, по очима, — свуда!

Муј-ага гледаше све ово, па се и њему даде на плач и сузе му полетише низ образе... Но ипак му се учини, да је то срамота, па приступи к њима и шчепа Дуду.

— Дѐ, не плачи сада к'о дите!... Сйди!... Сйди и ти Алија, ево код мене.

И Алију сједоше у сриједу, а њих двоје око њега, па га загрлили. Дуда још никако не може да задржи суза, него их баш пустила нека се лију, па упињила очима у сина и гледа га, као да га се никад нагледати не може.

— Знао сам ја, да ће неко доћ', — рече Муј-ага и закашља се, — ама ни сам ни помислио, да ћеш баш ти... Е, види ти њега!... Баш си хајинин!... Ни да нам поручиш, да ћеш доћ'...

— А што ћу поручиват'?

— Па да те ливше дочекамо...

Кад Муј-ага спомену дочек, Дуди свану пред очима, па се објема рукама пљесну по кољенима.

— Куку мени махнитој! — викну... — А ја те и не питам: јеси ли гладан? Ето, — што је мати!...

Само би га гледала, а да ни на што не мислим...

Па као да доби крила, отрча у кућу и поче да спрема.

Међутим је Муј-ага припиткивао Алију о свачеме.

— Ама како ти дође?

— Липо.

— Оклен?

— Из Сарај'ва.

— Хм... не ваља, што ми ниси поручио... Знаш, ја би то каз'о, Јусуф-аги, Махмут-аги, и осталим, па би смо се сви овди састали, па би нам ти прич'о о свему...

Алија се осмјехну.

— Па, ето... Има вакта... Са-стаћемо се често пута...

У то уљезе Дуда, носећи чимбур, хљеба и сира.

— Ево!... Нема данас ништа више... А да сам знала, било би сва чега.

Па остави све пред Алију, те и опет сједи поред њега, па поче гледати како једе... Све јој се чинило, ако се одмакне од њега, да неће онлико јести, као кад је она ту, јер га не би имао ко ни понудити. (Пошто Муј-ага не умије никога нудити).

— Једи! Једи! — говорила је она сваки час, — 'вакога чимбура у свиту нема... Ја умјим липо испећ'... Ти знаш...

Затим се окрене Муј-аги, па поче да прича:

— Кад је био дите, (и показа руком на Алију) увик ми је говорио: пеци ми, мајко, чимбур и халву. Нико не зна тако испећ'...

Па се примакну Алији и пољуби га у оба образа.

А он се само осмјехну, једући и даље тако слатко, да су му све зашнице пуцале...

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Алија је био јединак Муј-агин и Дудин. Истина, они су имали и више ђеце, али им помријеше од оспица. Кад је Алији било петнајест година, одведе га амиџа Хасан у Цариград и даде га на школе, да се изучи за софту. У Цариграду је био неколико година, а затим се врати у Босну и дође у Сарајево... У Сарајеву се упозна са многим младим беговима, који га задржаше пуне двије године. Сви ови бегови бијаху задахнути духом Хусејин-капетана и бијаху заклету непријатељу Османлија. Па како и Алија, још из Цариграда, бијаше напојен мржњом према Османлијама, то се није никад ни раздвајао од својих милих бегова, него су се увијек заједно веселили и проводили.

Они имађаху и своје састанке, на којима су претресали о свеме и свачеме, само како би час прије осветили пад Хусејин-капетана и Босну потпуно ослободили од Стамболског господарства. Нарочито су увијек говорили против сарајевских везира, који долажаху из Стамбола и управљаху читавом земљом. Ријетко који од тих везира да се одликовао добротом и племенитошћу срца; скоро сви бијаху прави тирани и зулумџари, чијим бијесним ђеифима морао је угађати како најнижи рајетин, тако и најпоноснији бег и ага.

Природно је дакле, да се млађи одупираху томе, а жеља њихова, да буду сами себи господари, била је потпуно оправдана. И јавно и тајно они су радили на томе, да дигну нов устанак, који би донио потпуни пораз тирана, а њима славу и слободу.

— Убијајмо Османлије! — тако су међусобно говорили. — Они и нијесу наша браћа! Ни говор им није као наш! Не треба их штедити!

Алија је био од најватренијих млађих поборника, а пошто је био врло рјечит, то је сваки час постајао омиљенији не само у његову друштву, него и ван њега.

И ко зна, колико би он у Сарајеву још остао, да се не деси један догађај, који га је веома потресао.

Једне вечери сједио је о у друштву са својим ахбабима¹⁾, кад му се приближи један зафтија²⁾ и повуче га за рукав.

Зафтија се саже и поче му шапутати на ухо:

— Бјежи из Сарајева! Везир је чуо, да си бунџија, па ако останеш још два дана нећеш се наносити главе.

Алија запањено погледа у зафтију, па не рекавши ни ријечи, одмах скочи и оде из друштва... Сви ахбаби зачуђено погледаше за њим, али га ни један не припита ни за што.

Те ноћи појахао је на коња, а сјутра на вече био је у своме Мостару, поред свога оца и поред своје мајке.

VII.

Одмах друге вечери одвео је Муј-ага свога Алију, да га покаже јаранима. Они се баш бијаху окупили, па и разговор почели, кад њих двојица дођоше.

— Акшам хајир олс'н, — назваше.

— Алах раз' олс'н, — дочекаше сви, па упријеше очима у Алију, као да га не познају.

— Шта? Зар га не знате? — кликну Муј-ага... Ви баш не знате њега...

— Алија! Дина ми Алија! — подвикну Јусуф-ага и скочи са свога мјеста.

— Алија! Јес' Алија! — вик-

¹⁾ Друговима.

²⁾ Полицај.

нуше, сви, па се од радости сваки помакну са свога мјеста.

А Муј-ага се само смјешкао, па мирно сједе на своје мјесто, а Алију сједе покрај себе.

— Па хошћелдум! — рекоше сви и учинише темена.

Алија одпоздрави, па узе кутију, те поче замотавати цигар.

Сад су сви поглѐдали у њега и очекивали, кад ће почети да прича, јер им се није свиђао нико, који не умије причати. Но Алија је ипак шутио; цигар је и замотао и припалио, па пустио и неколико димова, а никако да почне . . . Њему као да се није најбоље свиђало у овоме друштву, па му се ради тога и уста завезала.

— Па како је тамо . . . у туђем вилајету . . . Шта има тамо ново? . . . — запита Мемиш-ага, који није могао дуже да чека.

— Липо, рече Алија, па опет ушути, мислећи да је доста, што је и толико одговорио.

— Ама причај нам . . . рече Муј-ага и намигну му, а затим га мало гурну кољеном у кољено.

— А што ћу причат' ? — запита Алија . . . Ви све знате . . . Да вам причам о Стамболу, причали су вам и други, а да вам причам о Сарај'ву — и сами га знате . . .

Ни један од ага није био задовољан са оваковим одговором, ама опет нијесу хтјели да покажу своје негодовање. Мислили су, да је и због умора, те му ради тога не хтједоше ни пребацити.

Но Махмут-ага је ипак желио, да га по што по то изазове, па због тога поче он сам да прича.

— Липо је Сарајево, — рече. — Био сам и ја у њему . . . Па што су људи зенђили,¹⁾ то је за причу . . .

Својим сам очима видио у Ибрахиминовића магази, дѐ стоји двадесет бурета, па све пуни пунцати цекина¹⁾ . . . Па и он вели да је фукара, према неким другима.

Алија погледа у Махмут-агу, да види шали ли се, а кад познаде, да овај баш озбиљно прича, тад у њему ускипи . . . Он није могао да слуша лажова, па макар био и његов рођени отац, те би шта више готов био и да се побије.

У први мах он хтједе, да Махмут-агу пресијече у ријечи, но то му се не учини паметно, него хтједе, да га, на други начин, просто исмије.

— Ништа је то, — дочека он одмах чим Махмут-ага сврши, — ама ја сам видио у једнога другога, како је начинио кућу од цекина, а ни један цекин није прошупљио.

Све аге, па и Муј-ага погледаше га разрогаченим очима, а Махмут-ага само зинуо па блехне . . . Најпошље му се учини, да је ово лаж, нечувена лаж, па без икаква промишљања дочека.

— Е бѐли то лажеш.

— Е, лажеш и ти! — дочека Алија.

Махмут-ага се само зубима угризе за доњу усницу и као да премишљаше, шта ће одговорити, а све аге сјеђаху као окамењени, па само очекиваху шта ће бити.

Па није било ништа. Махмут-ага се уздржи, а Алија ушути — те се тако и сврши. И сад сви оборише главе, па гледаху преда се и отежу вратом, као да су прогутали незрелу оскорушу . . . Муј-ага се узврпољио, па кашљуца више него икада, а Алију једнако гура кољеном.

Јусуф-ага се најпрви прибра:

— Не ваља, — рече, — да се

¹⁾ Богати.

¹⁾ Дуката.

овди прекладамо . . . Него дедер да ми говоримо о чеме другоме.

И он сам поче да прича о некакву коњу, што га је погађао, па ипак није могао да се погоди. Но ни њему не пође за руком, да друштво поново расположи. Сви су и даље шутили . . .

— Најбоље да се растајемо. Вакат је, — рече Мемиш-ага.

Ово као да једва дочекаше.

Сви устадоше, па, тихо се поздравивши, разиђоше се сваки на своју страну. Још никад до сада нијесу се овако растављали.

— Млад па луд, — мислио је у себи Јусуф-ага за Алију.

— Крмак! Јарамаз! — говорио је опет Махмут-ага.

А Муј-ага није могао да се уздржи, да не рекне Алији:

— Баш си дите! Зар ваља онако егленисат' са старим човиком? . . .

Друкчије се Алија понашао са млађим људима. Он их је око себе увијек купио и призивао. Са сваким се грлио и љубио и причао им на дуго и на широко о свему, што је у далеком свијету видио, а што је било вриједно да се приповиједа. Кад је причао, причао је истинито, али врло живо и одушевљено, наглашујући сваку ријеч, а потврђујући и рукама и очима. И сви га слушаху са највећом пажњом, па ни да би се који закашљао, а камо ли што друго.

Због тога његова причања, он их, тако рећи, на јуриш освоји и сви га од срца завољеше, као да им је рођени брат, или какав најближи рођак. Сваки је хтио да буде побратим с њиме, те су се готово инадили око њега: ко га више воли.

И сви су му стајали на расположењу у свако доба. Сваки је ра-

дио, да се истакне пред њим: један је ударао уз шаргију, други је пјевао као канарин, а трећи је замећао свакакве шале и гледао на сваки начин, да расположи друштво.

А свакога петка, кад би се кренули у ашиковање, водили су и Алију собом. Пустили би њега напријед, са још једнијем јараном, а остали ишли за њима пјевајући и тамбурајући. И тад су обично застајали код сваких врата, гдје знаду да има ђевојка у кући и лупали би дотле, док се не би ђевојка помолила иза каната и повирила их . . . А тада би и опет почели да се шале, те би им се чешће пута и мртва уста насмјати могла.

Алија није могао, а да пред јаранима не излије своју мржњу против Османлија. Кад је видио, да их је потпуно за се задобио, тад је са највећом жестином нападао тиранију, а како бијаше добар у говору, то га другови, као и обично, слушаху са напетом пажњом и баш ни једноме не бијаше по вољи, да се истакне, те да му противурјечи.

— Шта мисле Османлије? — говорио је он. — Они хоће да нам заповидају к'о момцима, а ми да их слушамо к'о господаре . . . Они мисле, да ми нисмо пуно бољи од раје, па макар што смо једне вире с њима . . . И, бива, све што нам отуда из Стамбола поруче да радимо, па били кајил или не били . . . Зар је то право? . . . Зар је то поштено? Јарани шуте.

— Њихови везири долазе, па нашу браћу кољу и убијају к'о стоку... Колико је у Босни пропиштало мајка рад' њих?

Јарани се само погледају и климају главама, као да веле: „тако је то“,

али још ни један не смије да гласно потврди Алијино мишљење.

— Па шта учинише са нашим змајем босанским Хусеин-капетаном и његовом војском? Шта учинише са сваким, који није пух'о у њихов писак? . . . Све покорише и све згазише к'о најљући душманин . . . Па зар да њи' зовемо браћом? Зар само рад' вире да их примамо и да им 'вако слушамо сваку рич? Јок! Нисмо ми хајван! И ми смо људи и беговићи и кољенићи . . .

— Тако је! — гракнуше многи у један мах. Оно, о чему су чешће пута потајно мислили, није могло да

(наставиће се)

и на даље остане у њима. И они нијесу дали Алији да више говори, јер сваки поче гласно да исказује своје мишљење и да пеује. Младе људе лако је загријати и распалити! Сваки је повлађивао Алији и он је, већ по овом почетку, могао познати, да му ријечи неће бити узалудне.

— Посиј'о сам сјеме на добру њиву, — рече у себи, — не бојим се, да ми жетва неће бити најбоља!

И са пуним срцем, а са веселим лицем растајао се са јаранима и полугласно пјевуцкајући он се је, кроз уске сокаке, враћао својој кући...

Мило сунце!...

ило сунце, тако здраво било,
Када прођеш кроз далеке стране,
Тамо, куда моје братство мило
И сад гледа у маглене дане;

Тамо сунце где паћене груди
Не удишу зрак слободе свете,
Тамо куд ми вечно мис'о блуди,
Куд с уздахом моје жеље лете;

Тамо сунце, на те горе ломне,
Што немају покоја ни санка,
Што ударе дочекује громне
И уздишу јадом, без престанка;

Тамо сунце, тако здраво било,
Стани! Стани! Па још боље плани!
Обасјај ми моје братство мило
И слободу о, свани, о, свани!

Београд.

Милица Петровићева.

О ОБОЖАВАЊУ ОГЊА И ОГЊИШТА

Издавак из: *Упоредне Старословенске Митологије, с обзиром на народне обичаје и старе народне пјесме.*

— Др. Никола Гржетич. —

„Кад¹⁾ се скупе леси и владике
У Вишеград столицу Љубуше
И приступе редом свог племенства;
Сједне кнежна у бијелом руху,
У том збору на очево мјесто.
Па иступе двије моме
Изучене знањем судбеноме²⁾
Једна носи правдоносне даске,
А мач друга који кривду кара.
Пред њима је *огањ* правдојесник
И под њима вода чистилица³⁾ . . .“

(Љубушин суд).

Огњи бијаше други син Сваро-гов. Бог *Сварог* је по Прокопу сијевао муњом, а с тога је био син му *Огањ небески*. Овоме ваља тражити поријекло чак у Аријској вјери, а обожавање Огња је тако древно, као и човјечје покољење.

Свети Огањ, коме су већ стари Инди жртву *Хоман* приносили, звао се *Агни*, а славили су га божанском чашћу. Огромну жртву *Хоман* приносили су богу *Шиви*⁴⁾ иза великих несрећа од пожара или помора људи и дјеце, да га ублаже не би ли их лишио невоље. — Агни је био посредник међу људима и боговима, те је јурио између неба и земље на колима упрегнутијем риђијем кобилама, те је будио на молитву људе и богове. Жена му се звала *Агни* = *Огњеја*.

Богу Агни палио се свети огањ сваком свечаном приликом. Наступи

¹⁾ Hanky: Polyglotta Kralodvorskeho rukopisa стр. 111. v Praze 1852.

²⁾ У оригиналу је *vitezovum*. Витез од *индо-еур. vitaga* = мудрац. *vitap* = судити и казнити.

³⁾ Чешко *svatocndna* је нoгaнски израз у смислу чисте ћуди. *Svatocndna* је вода невина, чиста-праведна вода, која пресуђује злочинца и загушује га, јер су кривца бацали у Влтаву.

⁴⁾ *Шива* од санскритског *śuavate*, аријско *śi* = палити, горјети, жарити, с тога се звао изворно *Śiva*.

ли дијете на науке, тад ће Инђанин запалити огањ. Заручи ли се дјевојка, тад ће јој свекрва у име завјере објесити око врата *шалисман* и изнијети свету ватру. Жени ли се син или удаје кћи, тад ће мајка опет огањ наложити. Пред младожењама носе свјетилку, а кад хоће невјеста да ступи у свекрвину кућу, тад ова пред њом упали луч, а снаха тек онда за њом ступа. Донесу ли људи свјетилку у вече у оцају, тада ће присутни обје руке пред чело уздигнути и тако поштовати огањ и свјетлост. Кад жене запрећу у вече ватру, тад ће у њу понешто пиринча просути на част божице и Шивине жене *Laeksmi* да им она очува на пољу жито од Шивине ватре.

Агни има свој корјен у *анг*⁵⁾ или *ањ* свијетлити, трти, а то нас сјећа на онај начин, којим је првобитни човјек из дрвета вадио ватру. С тога је *Агни* дрвена справа којом су Азијати ватру вадити.

И дан данас има у нашем народу обичај *вадити живу ватру*. Понегдје је употребљује за лијек а понегдје за чаролију. — У Херцеговини имају људи обичај на више мјеста вадити ватру за лијек. Тада ће човјек вадити живу ватру из дрвета: између довратника (дирекā) понамјести у попрјечку двојим конопцима дотле витлати тамо амо, док се не ужеже и

⁵⁾ Од корјена *анг* проистиче и *ангирас* т. ј. пламтећи, брз, а то је био пријевак Агнијев што је и значило посланик као што и грчка ријеч *ἄγγελος* (*ангелос*) = *анђео*. С тога је био Браманцима Агни посредник између људи и богова. — Од *agni* је лат. *ignis*, литв. *igni-s*, рус. *огонь*, (од тога огнепоблониць) чеш. *ochen*, наше *огањ*, пољ. *ogien*, русин. *охонь*.

не букне ватром онај крај, у ког је у рупу био поставио губе и пушча-нога праха. — Инђани и Перзијанци имали су нарочито витло за вађење ватре а називали су га *агни*, те је био у народу у великој почасти.*)

Ми налазимо и у нашем народу трага поштовању *Огња*,¹⁾ а што ту називљемо обичајима, то су прави старословенски обреди обожавања ватре. Ено у Сплету моле се и данас богу хранитељу и штититељу божје свјетлости и огњенога сјемена.²⁾ Кад запрећу ватру моле се овако: „Свети Виде, ти сахрани ово зиме, да до сутра не погине.“ ... Утрне ли ватра, тад ће се у Далмацији по негдје рећи: „Утрну ватра, биће у кући несреће.“ Кад хоће сељак да поткријепи своју тврдњу рећи ће: „Тако ми сунца и живе ватре.“ — У Херцеговини ће невјеста да приступи најприје к огњишту, кад дође први пут у свекрвину кућу, те га пољуби, затим распрете ватру и вргне у њу по који новчић. — И у книнском котару у Далмацији, невјестица ће одмах кад ступи у свекрвину кућу, приступити к огњишту, те ће га најприје пољубити на прочељу, баш тамо гдје су наши стари своје *Дједове* намијештали. Затим ће још два пута око огњишта обићи, као што се сунце креће, те ће му обје пријекладе (странице) пољубити. Ђевер ће иза тога просути по кући торбу ораха, да буде кућа плодна, и да се с новом домаћицом измире кућњи духови. На то невјеста ижљуби све редом кућане и госте.

Сви ови обичаји имају свој извор

чак у аријској вјери. С тога ваља да се обазремо на старе обреде Инђана и Перзијанаца.

Када би брамански свећеници, сунцу *Мишри* своју огњену жртву *Јагам*³⁾ приносили, тад би се најприје њих на стотине а каткад и на хиљаде сакупило на широком пољу те би определијелили мјесто жртвеника и омеђашили га са четири стране. На то би туде ископали за огњиште четвороугбну јаму и благословеном водом (тиртом), са гранчицом дрвета *Мава*⁴⁾ пошкропили, да тиме одатле истријебе којекакве злодухе. Тада би на средину огњишта побили овисоки колац, и око њега наложили свето дрвље кога бјеше од седам врста, на част седам планета које су обожавали. Сваки Браманец држи у својој десници по колац светога и врло смоласта дрвета, *Арасу*. Тада ће, на миг главара, Брамани прислонити дрво уз дрво те ће хитрим трвењем планути из њега огањ, којијем ће наложену ломачу запалити и *свети огањ* распламтјети маслом и смолом. На то ће донијети пастир одерана овна или јаре (*Јагам*), над којијем ће Брамани прословити своје молитве. Браманец-главар затим ће да жртви пришапће на ухо све оне гријехе и прекршаје, ради којијех се жртва приноси и ради којијех је у народу настала којекаква биједа, као куга, помор људи и стоке. И пошто би избројао јарету све народне грјехове, угуши га, мислећи да ће жртва тако понијети собом богу *Индри* све оне гријехе и да ће га тако ублажити. Извадивши Браманец из јарета јетре⁵⁾

* Жива ватра вади се и данас за лијек у Херцеговини на витлу (чарк, витлић). Пријечку букову витлају са гудалом док год не букне ватра из ње а прах истучена угљена замијешају у маст за чирове и ране.

¹⁾ Од *Огња* има личних имена: Огњан, Огњеслав, Огњегост, Огњегој (Onegesios = Огњегост, био је Атилијин војвода).

²⁾ Нодило у Раду Југосл. Акад. књ. 101. 30., с. 70.

³⁾ *Јагам*. Сравни Омирова Хекатомбе: *Ilias* I. в. 459—469 и т. д., и Одисеја XI. 25—30.

⁴⁾ *Мава* је врло плодно дрво и с тога посвећено бјеше богињи Лаексми (Церес)

⁵⁾ Јевреји су тако жртвовали овна или јаре те су му своје гријехе исповиједили а с тога му је био и приједанак *грјешно јаре*, из кога су извјесне дијелове дроба вадили и јели (Левит. Ср. III. 11 е 12—15). 2

(црну цригерицу), опраће је у млијеку¹⁾ и посушити малко на сунцу и најпошље испржити на ватри. Међутим прилажу на огањ црвено дрвље (*lignum santali*), тамјана, ораха итд., док се не испече јаре, молећи се непрестанце сунцу *Митри*, *Брали* и *Шиви*, да им опросте гријехе. На то ће Браманти међу собом на честице подијељене јетре и мале хљепчиће²⁾ (испечене од ражовог брашна) подијелити међу собом, па на миг свога старјешине прогутати оба двоје и тако се причестити. — Од тога времена стоји сваки Браманац у великој части а главар им (*Јагиама*) од тога ће светог огња понијети собом кући, те ће га за цијелог свог живота чувати, а кад умре, ваља да му се њиме запали она ломача, на којој ће му се послѣ смрти запалити тијело. Јер чврста је вјера била, да ће му се тијем душа очистити од свијех тјелеснијех љага, те да му неће требати селити се кроз којекакве животиње, док се не очисти и посвети, да се може опет придружити свом творцу *Индри* (*Митри*).

Овај је имао свој пријесто на седмом небу а до њега је владало шест планета, сваки на свом понижем небу. До њега је владао *Сола* (мјесец) а за овијем редом *Киова* (Џиова-Марс) *Буда* (Меркур), *Вриас* (Јупитер), *Вели* (Венус) *Киани* (Сиани-Сатурн), а од тога нам исходи седам дана у недјељи као *dies Solis* (Индра-Митра) *dies Lunae*, *dies Martis*, *dies Mercurii*, *dies Jovis*³⁾ *dies Veneris*, *dies Saturni*.

Обреди, које горе споменусмо, описује *Јагиурведам* о којем неки писци тврде да су врло налични они-

јем које описује II. и III. Мојсијева књига. Ти обреди прелазили су редом од народа до народа само што их је сваки народ на свој начин преиначавао: просвијећени на идеалнији, непросвијећени на простији; а народ је тако заборавио на право значење, те је с тога старе обреде сасвим изгрдио.

Из Плутархова списа *О Исиди* види се да су и Перзијанци велске обреде познавали; но они су их само изгрдили. То видимо на Митровом богоштовљу, гдје се само о отајствима говори и у свему пази на број *седам*. Тако су познавали и жртву *Сомашиће* (Сомајагам) јер су они, по Плутарху, при Митровом обреду и *Сомашиће* мјесецу приказивали а с тога виђамо и оне судове (*amphorae*, *kratera*) на Митриним сликама. Уједно се може разабрати из Митриног обреда, како су то све Грци преиначили и изгрдили. — За чудо, ми налазимо жртву *јарета* и у старословенском племену Старопруса.³⁾

Када би ови жртву јарета приказивали сунчаном богу, тада би се народ из више села на које прикладно мјесто сабрао и наложио огромну дугачку ватру, а жене би измијесиле лепиња од пшенична тијеста и привели би јаре пред главара (Вуршхаит)⁴⁾ Овај би обје руке прислонио на жртву и призивао најмоћније богове и молио их да подаре народу добру љетину и међутим да посвете ову жртву и хљебац, од којих ће благовати. За то призове понајприје *Пергубрија*⁵⁾ (Первић) побједитеља

¹⁾ Мојсије забрањује „јаре у млијеку своје матере кухати“ (Еход. СXXXV. 26). Од тога је правим Јеврејима забрањено јести месо зачињено млијеком.
²⁾ Тако се види на стражњој слици плоче из Коњница. Види *Гласник зем. муз.* 1897. Св. 4. стр. 637.
³⁾ Полатски: *Perenden* (Перунов-дан).

³⁾ Weissel, стр. 21. Hartknoch, стр. 171. и т. д.
⁴⁾ Vurshaites од санскрит. varsh-ishtha = врховник старјешина.
⁵⁾ Pergubrije од балтичког *per-va* и *gub*, = додати т. ј. бог прољећа, *Први*, (прва јара = *prima-vera*), јер овај сунчани бог сваке године први се повраћа а може произлазити: од балтич. кор. *gab* = давати, даривати као руски Даждибог (*Datanus*). У него коло спада и балтијски *Gubias* = Губер (од *gab*) од тога наше гувно, губно и брдо *Губер*, у јуж. Херцег.

зиме, за тим *Перкуна* (Перуна) и најмоћнијег *Свасстића* и *Пелвита* (Плевника). Свакоме испије по чашу пиве и не додирујући чашу рукама, већ је само зубима ухвати и пребаци је преко главе, пошто је чашу већ испио. А на то ће рећи: „Нека ово буде часна успомена на наше дједове, да њо-ме ублажимо гњев наших богова!“ Затим закоље јаре а крв источи у посуду, којом ће попрскати стоку народну да се обилато расплоди, а жртву наложи на ватру. Мушкарци иза тога посједају уздуж полугачке ватре а жене им пружају пшеничне лепиње да их кроз ватру врзају (жганци),¹⁾ док се не испеку. При том пјевају боговима славопјеве. Одмах кад се испеку лепиње и жртве, подијеле се међу народ, да благује и пије пиво. Кад се до зоре сврши свечаност, онда ће све отпатке жртве и мрвице хљеба од лепиња сабрати и закопати на извјесно мјесто у земљу, да буде плодна земља и стока.

Овај ме обичај сјећа на обичај *веселице*, некада жртве богу Коледи, коју виђамо и дандас у Херцеговини и о којој ћемо споменути на свом мјесту.²⁾ И туде људи отпатке и лубању од веселице (овна) на мали Божић (нову Годину) понесу у башту и тамо је закопају под земљу, да буде плодна.

Како већ споменусмо, Митрино богоштовље има своје поријекло у индијској богослужби бога Индре кога су називали придјевком *Мишра* (пријатељ). — Митру спомиње већ *Ригведа*.³⁾ Туде ће пјесник ускликнути: „Боже, ти си онај кога људи називају Индром, Митром, Варуном и Огни-јем!“ А на другом мјесту ће кликнути кад се сунце рађа:

„Ето Сунца Бога и свевидца²⁾
Ето дивна свијем људ'ма блага:
Све сазнаје,³⁾ све јаде познаје,
Гонећ' тмине кано застор тамни.

Ето свијех ствари животворца;
Златних зрака као златно море;
Опет тјера своја стара кола
Упрегнута коњма бијелијем.

Ето Митре кој' се у вис диже
Од руменог крила златне Зоре,
Широм сијаш уз пој милозвучни,
Од сто грла пјесме ти се оре!

Држим, да си ти то, боже Митра,
Који никад не ћеш закренути
Од старога свога правога пута.“

У старим индијским храмовима види се сунце Митра (Индра) на четверопрежним колима, гдје јури по небесима држећи у руци *лошов цвијет*; јер је био плодоносац те је и земљу гријао. У прољеће је тај цвијет онај, који најприје своју главицу из воде промоли кад Митра нашу земљу јаче огрије. Сунце у колима у која су упрегнута четири коња, налазимо и у Грка (Phoibos-Apollo, Helios) и у Римљана Sola. — У Перзијанаца видимо на сликама жртву бика богу Митри обично у пећини. Свештеник са фригијском капом, клечи на заклатом бику. Више њега виђа се млађана глава рудасте косе сунчаног бога а са стране богиње Мјесечине (Mâonh)⁴⁾ на седмаку. — На отпатке жртве чека сокѓ, који је поврх свештеника, а уз бика је псето, змија и друга гамад као шкорпија, гундеваљ (scarabaeus) и т. д.

И Перзијанци су жртвовали Митри бика, као што су и Мисирци своје сунчаноме божанству *Осору* (Осера, Озирис) и Инђани свом благом Индри (Митри).⁵⁾

²⁾ Замишљали су сунчаног бога Индру са хиљаду очију.

³⁾ Имао је десет хиљада ушију.

⁴⁾ Mâonh санскрит. *mâsa* = мјесец од *mad, medati*,

мјерити. *Μήνη*, лат. *mensis*. слов. *měsacni*, гот. *menan*, аhd. *meno*, лит. *meni*. У приморју (Крк) је *mena* оно што и млађ, млаћак (Neumond.)

⁵⁾ Митра од ескр. *mit-ra* = пријатељ.

¹⁾ *Жганци*, тако зове Приморац тијесто, које се при ватри испече или свари. — ²⁾ О томе ће бити говора у чланку *О гатању*. — ³⁾ Ригв. I, 164. 46.

Једни и други држаху бика (Aris-Eraf) божанским пријатељем и намјесником на земљи и представником пољодјелства. Еранска је вјера била у свом првом извору (око 2000 год. пр. Хр.) једнака ведској а то се разабире по истијем или етимолошки сличнијем насловима божанства и од сличних обреда. Тако налазимо и у једнијех и у другијех сунчана божанства Митра-*Mithra*, *Surya-Xvare*, *Сома-Хаома*; Зора је *Ushas-Ashis*;¹⁾ Огањ је вед. *Агни*, зенд. *Атарс*. Индра је *Асман*, а тако је и некијем злијем духовима слично име. Тако вед. *Трта*, зенд. *Треатона* (*Thraetona*) а злодух зенд. *Друк* (*Drukh*) има коријен у сскр. *Друх* (*Druh*) и значи *уби-ши*, а норд. *Дреки* (*Dreki*) и балтичко *Trah i Draco*, истог су значења.

Временом је вјера Зороастрова ведске богове у непријатељском смислу сматрала злодусима, те је истог небеског бога Индру поставила у ред злодуха.²⁾ Тако је исто и божански назив *Дѣва*, који произлази из божанског сјаја (*dīv-сјати*) претворила у супротно значење, тако, да су ерански *daevas* исто као и злодуси постали у смислу *дивова*. — Па ипак су Еранци нека ведска божанства придржали, било то под истијем именима као што Митра (*Mithra*), *Usha* (*Ashis*), *Сома* (*Haoma*), *Surya* (*Hvare*) или под друкчијим: *Агни* (*Atars*), *Индра* (*Асман*). Према томе су на свој пачин преиначили и обреде и богоштовље, тако да није скоро могуће распознати изворно астрономско значење древног богоштовља.

Већ у сиње доба држали су мисирски, индијски и вавилонски свештеници, да се сунчано божанство, на свом путу по небесима, мора борити са свакојакијем звјерскијем

злодусима, а од тога потјече зодичко звијерје, које су Вавилонци бројали до *седам*. С тога разлога находимо у Митровој богослужби, осим сунчаног бога Митра с богињом *Ashis-Vanghubi* (*Зора*) и богињу *Monh* (*Мјесец*) и разнијех животиња, као овна, бика, рака, лава, шкорпија, змију и псето, а то нам представља баш оне небеске животиње, са којијем се Митра бори на свом путу³⁾ по небесима. На то смјера и седморо чланова Митровог братства од којијех је најугледнија била седма с придјевком „соколи и крагуљи“ и „шести лавови и хијене“.

Према томе су се чланови, по свом реду, с извјеснијем маскама облачили при Митриној богослужби као што то видимо на стражњој слици Митриног храма, пронађеног у Реповици, код Коњица, у Херцеговини.⁴⁾ Ту се показује благовање жртве и пића, приликом примања чланова у Митрово братство. У средини се види Митра у друштву богиње *Ashis*.⁵⁾ Грци су то тумачили да је то *Хелиос*, с тога *Хелиодромос*; а Латини су казали да је то био *Sol*. Но сад било, како било!

Пред њима има на треножцу четири хљепца, за причест чланова, а то су она два на странама под фригијским капицама, а кумови су им два члана највишега реда под маскама, лијево гаврановом кринком, десно лавовском. При обреду су, по свој прилици, грактали, урликали и рикали а обред се држао у подземном храму, гдје је на жртвенику ватра тинала и младога члана приступника хватала језа. Обред су Римљани звали *coratia*, т. ј. гаврановање, грактање.

³⁾ Porphyrius: De abstinētia IV. 16.

⁴⁾ Види Гласник Зем. Муз. 1897. 4. стр. 653. и 1895. стр. 455.

⁵⁾ Изворно је сскр. *vjush* од *vas* сјати, вед. *ushas*, зенд. *ashis*, грч. *Αυρος* = *Aurora*.

¹⁾ *Ashis-Vanghubi* била је Митрова кочијашница.

²⁾ Индра је ерански *Andra*, злодух.

На предњој страни плоче¹⁾ клечи свештеник на заклатом бику, те му тура нож у врат. На небу се виде знаци мјесеца. Знак сунца је оштећен. И знаци псета и змије су поштећени, а знаци шкорпије и кукца гундеваља (scarabaeus) и не виде се.

Знаменитом осебином коњичке плоче ваља држати она два млада

члана приступника на свакој страни. Десно носи један на жртву заклатога овна, а лијево вепра.

Митрово богоштовље проширило се из Перзије у Малу Азију, Сјеверну Африку и одавде у Италију, Галију, римску Германију, Панонију, Илирик и Далмацију. — Храм код Коњица и они у Далмацији потјечу из 2. и 3. вијека.*)

(НАСТАВИТЕ СЕ)

* * *

о румен руже у премаљеће
Крилама својим лахор лађани
Мирисну круну када покреће,
И пољуб пружа њојзи слађани,

А она стидно главу обара,
Гранчице своје земљи повија,
И своје груди њему раствара,
И тако цвате, тако с' развија;

Онако моје чедо миљено,
Дражесну своју главу приклања,
Кад њено бајно лице румено,
Додирне пољуб с мојих усана...

Нуреддин Ибнул Хаџер.

ШУМА ОД МИРТА

— Anatole France —

Дјететом сам био врло бистар, али у седамнаестој години отупио сам. Толико сам био плашљив и стидљив, да сам се увијек купао у зноју, кад сам морао ући у какво друштво или сједити у њему. Женско друштво, нарочито, задавало ми је велики страх. Ја сам се дословно придржавао оног правила из *Imitation de Jésus Christ*, које сам научио некад у нижој гимназији и запам-

тио, што су стихови, у којима га је Корнељ написао, изгледали чудновати :

Клони се брижљиво додиром с женскињем;
По њему познаће душман твоје мане.
У твојим молитвама препоручи Творцу
Оне, чије врлине уљешавају душе,
Па не остајући с њима много,
Воли их, али у Богу.

Ја сам послушао савјет старог мистичног калуђера; али и то сам чинио

¹⁾ Нађене код Коњица у Херцеговини.

*) Гласник 1897. стр. 653 и 1895. стр. 455.

против своје воље. Волио бих био да се не растајем тако брзо са женама. Међу пријатељицама моје мајке била је једна госпођа, поред које сам био нарочито жељиво да останем дуго да с њоме говорим. То је била удовица једног пијанисте, Адолфа Ганса, који је умро млад и славан. Она се звала Алиса. Ја нијесам никад још био добро загледао њене косе, њене очи, њене зубе . . . А како видјети оно што лебди, сја, засјењава? Она ми је изгледала љепша него какав сан и као некакво надприродно биће. Моја мати имала је обичај говорити, кад би човјек до ситница промотрио црте лица госпође Ганс не би нашао ништа необичнога. Кад год би моја мати тако рекла, мој би отац одмануо главом у знак сумње. Јамачно због тога, што је радио као и ја: није сваку црту лица госпође Ганс засебно посматрао. Ма какве биле црте њене, све скупа чиниле су је врло лијепом. Не вјерујте мојој мајци; ја вас увјеравам да је г-ђа Ганс била врло лијепа. Она ме је привлачила: љепота је красна ствар; Госпођа Ганс задавала ми је страх: љепота је страшна ствар.

Једног вечера: кад је мој отац примао госте, уђе и г-ђа Алиса у салон. Њена доброта и благост охрабрише ме. Међу људима често је изгледала као каква краљица која баца тичицама мрвице хљеба. За тим би, од једном, узела висок тон; лице бјеше студено, она махаше мирисним рупцем, као да је хтјела удаљити од себе нешто врло непријатно. То нисам умјео објаснити себи. А данас то потпуно разумијем: госпођа Алиса била је кокетна.

Рекох вам да онога вечера кад уђе у салон, на свакога се насмијеша, па и на најскромнијега, на мене. Моје очи нису је остављале и учини ми се да читам у њеним лијепим очима исписану тугу; то ме јако потресе. Тада сам био право чудо од доброте. Умолише је да што одсвира на клавиру. Она одсвира један нотурно од Шопена: никада дотле нисам чуо љепше свирке. Учинило ми се да осјећам како

сами прсти Алисини, они лијепи бијели прсти, са којих скиде прстење, додирују, милују моје уши.

Кад заврши нотурно, ја несвјесно прићох к њој, понудих јој руку, доведох је до њезина мјеста и сједох поред ње. Осјетивши мирис бајних груди, склопих очи. Она ме упита да ли волим музику; њезин глас прожма дрхтавицом тијело моје. Отворих очи и онази да ме гледа; тај поглед бјеше моја пропаст.

— Да, волим, господине, одговорих у забуну . . .

Кад се земља не отвори да ме прогута у овом тренутку, значи да природа врло мало води рачуна о најватренијим жељама људским.

Цијелу ту ноћ провео сам у својој соби називајући себе глупаком и звеканом, ударајући се у лице. Послије дугога размишљања, ја се, ипак, у јутру нисам са собом измирио. Говорно сам у себи: „Хтјети рећи једној жени да је лијепа, да је више него лијепа и да зна из свирке извући уздахе, сузе и плач, и не моћи јој ништа друго рећи до ове двије ријечи: *да Господине*, то значи бити сасвим без способности за исказивање своје мисли. Сакри се, Пјере Назијере, ти си мамлаз.

Али, на жалост, нисам се могао потпуно сакрити. Требало је ићи у школу, на ручак, у шетњу. Скривао сам руке своје, ноге, врат, како сам могао. Па, ипак су ме виђали и ја сам био врло несретан. Кад сам био са друговима имао сам начина да проведем вријеме бар у песничану; то бјеше бар држање. Али са пријатељицама моје матере бијех биједан. Са њима сам осјећао сву доброту онога правила: „Клони се брижљиво женскиња“.

„— Да добра, спасоносна савјета! говорих у себи. Да сам тога фаталнога вечера побјегао од г-ђе Ганс, кад ме је, свирајући са толико појезије онај нотурно, очарала; да сам се клонио ње, она ме не би упитала: „Волите ли музику?“ а ја јој не бих одговорио: „Да, Господине“.

Ове двије проклете ријечи „да, Господине“, брујаху ми непрестано у ушима. Успомена на то лебдила ми је пред очима, или боље, по некоме феномену свијести, изгледало ми је да се вријеме зауставило и да се налазим бескрајно у ономе тренутку кад сам проговорио оне судбоносне ријечи: „Да, Господине“. Савјест ме није гризла. Грижа савјести била би цвијеће према ономе, што сам осјећао. Шест недеља био сам у благој меланхолији; тада моји родитељи примјетише да сам прави звекан.

Нешто, што је допуњавало моју глупост било је ово: у мислима сам био толико смион колико на дјелу плашљив. У младих људи интелигенција је обично врло крута. Моја је била врло крута. Ја сам мислио да сам погодио истину. Кад сам био сâм, био сам жустар и бунтовник.

Да, кад сам био сâм, био сам прави надрибалда. Од тада сам се промијенуо у многоме. Данас се не бојим својих савременика. Кад сам у друштву оних, који су много паметнији од мене и оних који нису то, ја умијем изабрати себи мјесто, а рачунам увијек да ће ми они први, по доброты срца њиховога, опростити. На против кад сам сâм нијесам баш тако сигуран са собом... Али, најзад, ја вам причам један догађај из моје седамнаесте године. Можете разумјети, да су ме та плашљивост и та смјелост, измијешане, начиниле правим глупаком.

Шест мјесеци послвије овог страховитог догађаја, и послвије доста добро положеног испита, отац ме посла у село да проведем распуст, давши ми препоруку на једног од његових наскромнијих и најдостојнијих колега, на једнога старога сeosког љекара у Сен-Патрису.

Сен-Патрис је мало нормандиско село, које се наслања на једну шуму с једне стране, а с друге пак, спушта, између два бријега, на море. Обала морска бјеше пушта и дивља. Море, које сам тада први пут видио, као и шума, чија ми је тишина

годила, очарали су ме. Таласање мора и лишћа бјеше у потпуној хармонији са таласањем моје душе. Кроз шуму сам на бијелом хату јурио, а полунаг ваљао сам се по обали морској; у мени је пламтила жеља за нечим непознатим што сам нагађао свуда, али нисам наилазио нигдје.

Плакао сам, онако сâм, по цио дан; по неки пут осјетим како хоће срце да ми препукне, и чини ми се да ћу умријети. Ја сам био јако збуњен; а да ли на овоме свијету има такве тишине, која би вриједила оне моје узнемирености. Не. Свједоци су ми шума, чије су ми грање шибале лице; свједоци су ми брјегови са којих сам гледао како сунце у море тоне; ништа не вриједи толико, колико онај бол који ме мучио; ништа не вриједи толико, колико први наши снови! Ако жеља уљепшава све оно у шта се усади, жеља за непознатим уљепшава цијелу васиону.

Ја сам често бивао врло простодушан, и ако сам у ту наивност уносио доста финоће. Још за много и много времена ја не бих можда сазнао прави узрок мојој збуњености и мојих неодређених жеља, да ми то није открио један пјесник.

Пјеснике сам још у гимназији волио, па и данас их волим. У седамнаестој години, ја сам Виргила обожавао и разумијевао сам га врло добро. У вријеме распуста ја сам увијек собом, у цепу, носио Виргила. То је било мало енглеско издање Виргила од Блиса, које и данас имам. Ја га, што ми је могуће боље, чувам; сваког часа из њега излијеће осушено цвијеће из шуме у Св. Патрису, гдје сам био и тако срећан и тако несрећан у седамнаестој години.

Једнога дана, кад сам пролазио сâм крај шуме, удишући снажно мирис покошена сијена, осјећајући на уснама сâм коју је вјетар са мора доносио, осјећао сам се тако уморан, да сам сјео на земљу и дуго гледао у облаке.

Затим, из навике, отворим Виргилија и прочитам: *Hic, quos furus amor...*

„Тамо, они које немилостива љубав у чами и тузи оставља, иду, скривени по тајанственим стазама, а шума од мирта шири свој хлад...“

„А шума од мирта шири свој хлад...“
О! познавао сам добро ту шуму од мирта: ја сам је цијелу у себи имао. Али нисам јој знао имена. Виргил ми открива узрок моме болу. Он ме научи: да сам љубио.

Али ја још не знађах кога сам љубио. То би објелодањено тек идуће зиме кад сам понова видио госпођу Ганс. Ви сте јамачно много оштроумнији него што сам ја био. Погодили сте, Алису сам љубио. Дивите се тој фаталности! Ја сам љубио ону жену пред којом сам био смијешан, која је, мора бити, о мени врло рђаво мислила. Таман да човјек дође до очајања. Али, очајање не бјеше тада у обичају; наши преци, сувишном употребом, упропастили су га. Ја нисам учинио нити што страшно, нити што велико. Нити сам отишао да се сакријем у рушевине каквог старог манастира, нити сам отишао у пустињу, нити сам позвао бурне сјеверне ветрове. Ја сам био само врло несрећан и положих испит зрелости.

Моја срећа бјеше ужасна: видјети и слушати Алису, а мислити овако: „то је једина жена на свијету коју могу волити; ја сам једини човјек, кога она не може да види.“ Кад је на гласовиру свирала, ја сам окретао стране на нотама, гледајући праменове косе њене гдје се играју на бијелој врату. Да не бих још једном рекао: „да, господина“, зарекао сам се да јој никад више ништа не кажем. У моме животу наступише промјене, ја изгубих Алису из вида, и никад јој ни рјечице не рекох.

Биоград.

Овога љета, у једној бањи, видио сам г-ђу Ганс. Читаво по вијека данас је прошло од онога дана када ме је њена љепота збунила. Та пропала љепота има још своје дражи. Сиједи косе и сџм, прекрших завјет свој из младога доба:

— Добар дан, госпођо, рекох г-ђи Ганс.

И, овога пута, узбуђење младих година није бунило ни глас ни поглед ми.

Она ме одмах познаде. Успомене наше зближише нас, те један другом помогосмо да досадно вријеме буде што краће.

У брзо се створише између нас двоје везе, које ће бити чврсте: заједница заморености и патње стварају их. Свако јутро посадимо се на једну зелену клупу, и, на сунцу, говоримо о нашим боловима и јадима. То вам је дугачак предмет за разговор. Често, ради забаве и промјене, говорили смо и о прошлости.

— Како сте били лијепи некада, госпођо, рекох јој једног дана, и колико су вам се дивили!

— Доиста, одговори она смијешећи се. Сад, кад сам стара, могу то рећи. Успомена на то тјешти ме. Ја сам била предмет ласкаве пажње. Али ја ћу вас изненадити кад вам речем који ме је доказ највише дирнуо.

— Љубопитљив сам да чујем.

— Рећи ћу вам једног вечера (давно је то било) један мали гимназиста, гледајући ме и дивећи ми се, толико се био збунио да је одговорио на једно моје питање: *да, господине!* То „да, господине!“ и начин на који је оно говорено, највише су ми ласкали и задовољили од свих комплимената које сам чула. Ја не знам шта ме је уздржало да не пољу бимтога дјечка у оба образа.

С француског **Ј. М. Ј.**

АНЦЕЛО

— поема А. С. Пушкина —

— Јован А. Дучић —

ПРВИ ДИО

I.

једноме граду Италије срећне,
Дужд добри и стари некад мирно влада.
Свог народа бјеше отац чедољубив,
А друг мира, знања и праведног рада.
Али јача сила не хтје слабих рука,
А он сав доброту предао се био.
Љубљаше га народ ал' га се не боја!
И сурови закон др'јемао је ти'о

У пресуди старца, к'о у подне мртво
Што у сјенци тавној др'јема звијер стара,
За лаганим скоком и за смјелим ловом
Немајући више ни воље ни жара.

И с тугом и болом и сам сазна старац:
Унуцима с дједом све је већа мука;
Груд дојиље дјеча да испише давно,
А суд правде сједи прекрштених рука.

II.

И није једанпут, раскајањем смућен,
Поништен поредак, правосуђе јавно
Ускрснути хтио. Ал' како?... Зло, порок,
Што мучањем суда оснажи се давно —

Да на једном казни!? То би свима било
Неправо и чудно... И Дужд дуго стари
Размишљаше тужан, заман гонећ' бригу,
Што мир старих дана неспокојством квари.

И р'јешу се најзад: да рукама другим
Преда власти време. Па смјело међ' људе
Нов господар закон да уведе сталан
И да свима тада крут и оштар буде.

III.

Тад Анцело неки бјеше човјек познат
Са снажног искуства и сурове ђуди.
Вен'о је у послу учењу и посту,
А с морала оштрог ц'јењаху га људи.

Сав стјеснивши себе у закон међе,
Бјеше мрачног чела, воље вјечно јаке...
И Дужд стари њега намјесником назва,
Дарујућ' му снаге и милости сваке.

И давши му свугдје безгранична права
За сву бригу више не хтје ни да мари:

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

И без збогом иком, incognito, самац,
Путовати пође к'о паладин стари.

IV.

Али тек што ступи Анџело на владу,
Све потече другим поретком и током:
Правосуђе силно из санка се прену,
Да зло свако људско будним прати оком.

И на све пијаце, умукле од страха,
Сваког петка казне загрмише љуто,
А преплашен народ зачуо је с болом
Гдје прозбори закон што ј' одавна ћут'о.

V.

Но међу тим старим законима мртвим,
Љут је један закон упућив'о владу:
Прељубника сваког да самрђу казни,
О чем нико никад не слуша у граду.

Тек Анџело мрачни, из законâ хрпе,
На страх градских лола, открио га бјеше.
Али св'јет га ипак испуњава' не хтје,
Нит' без љутог збора пустити га хтјеше:

— Да хакнемо пакост! Размажени народ
Обичаје своје сматра као права,
И слободно који над законом строгим
Трче као миши око л'јеног лава!...

VI.

Али жагор живи развио се свуда —
Смијаше се младеж и роптаху људи,
Не штедећи см'јехом ни велможу строгог;
Но узаман подсм'јех и узаман труди:

Под сјекиру први с луде глава паде
Млад Клавдије неки, патриције знани,
Раскалашни живот што прекинут' не хтје,
Већ навике своје гонећ' на тенани,

Он Ђуљету неку, љепотицу њежну,
Страшном гр'јеху нагна на стрмене путе
У нади да блудним сувременим стањем
Оправда пред св'јетом своје гр'јехе љуте.

Али љубав страсна, безгранична, тајна,
Не моглоше вјечно скриват' се од људи:
И свједоци, што их затекоше једном,
Зовнули су закон да грјешнику суди.

VII.

И несретник, чувши глас р'јешења страшног,
Обореног чела у тамницу крете,
И слушајућ' тешко сажаљење свијех,
Туговаше горко. Но путем га сrete

Млад скитница један — Луцијо се зваше,
Лакрдијаш, лола, али добре душе.
— „Друже, рече Клавдиј, преклињем те, иди
С гласовима овим што се градом чуше
Мојој сестри младој у манастир свети
И реци јој — самрт да јој брата чека;
И реци да пође за спасење моје
Да умоли кога. Или сама нека
Намјеснику иде... Мој Луцијо, у ње
Има много ума и искуства сретна;
Бог јој даде рјечма убједљивост, сладост!
Али и без рјечи њена младост цвјетна
Умекшаће срце окорелих људи!...“
— „Хоћу, друже врли!...“ И лола се крете,
Хитајући журно, да куцне на врата
Обитељи свете.

VIII.

Дивна Изабела

С монахињом старом сједила је млада —
Побожно тог дана постригла је косе
И о томе с њоме зборила је сада.
Док Луцијо нагло зазвони и уђе...
Из решетке смјерне, у побожне сате,
Поздрави га тихо са наклоном мирним
Поклоница млада: — „Ког тражите брата?...“
— „О дјевојко, (судим по ружичном лицу,
Да дјевојка јеси збиља и у ствари),
Не могу ли доћи дивној Изабели
Дом освећен овај коју скрива стари?
Њој ме посла амо њен несретни братац...“
— „Несретни? А зашто?... Шта је с њиме, збори,
Ја сам сестра њему!“ — „Збиља? врло радо!
Поздравља вас л'јепо. А да вас не мори.
Љубопитство дуже, не ћу да вам дуљим
В'јест, с којом сам дош'о. Па слушајте веће:
Ваш је брат у апсу...“ — „Зашто?...“ — „За то, душо
Да сам мјесто њега, камо л'јепе среће!...“
И тада се пусти у подробни опис,
Што је са наготе мало жесток био,
За невино ухо поклонице младе;
Али с пажњом она слушала је ти'о,
Без притворног гњева, чуђења и стида.
Њена мисл бјеше као етер чиста, —
Празном рјечју, злошћу, св'јет непознат њојзи,
Не смути јој душу што чедношћу блиста.
— „А сад, рече момче, да Анџела гордог

Умекшате молбом, остало је јоште!
И ето вам сада шта мољаше братац
Своју сестру пуну чара и милоште . . .“

— „Боже, рече она, у ријечи моје
Кад бих могла само да положим наду!
— „О, сатане сумње, одговара овај,
У срце без страха уздању не даду! . .

Ал' идите преда њ, а по мени знајте,
Пред човјеком само мома клекла је ли,
Заплакала тихо, замолила њежно,
К'о Бог што је један, даће све што жели! . . .“

IX.

Опрости се она од матере часне
И с Луцијом вјерним изиђе из врата . . .
Па клекнувши смјерно, својом молбом благом
Намјесника гордог мољаше за брата.

— „О дјевојко, суров глас Анцела рече,
Не можеш га спасти. Твој је братац мио
Одживио живот. И мора да умре! . . .“
И заплакав горко, поклонив се ти'о,

Изабела дивна спреми се да пође —
Ал' Луције добри задржа је сада.

— „Не идите, шапну, — молити га опет,
И молбама тихим, пуним туге, јада,
Траж'те милост њему. Плач'те! Сузе, пјене,
И сву мудрост женску употреб'те саде!
Али ви сте хладни, к'о на врху игле
Да вам р'јечи ваде! . . .“

X.

И поново она,
Хватајућ' се плашта, уплакана, бл'једа,
Усрднијем збором стидљиво мољаше
Страшног извршача закона и реда.

— „Вјеруј мени, рече, нити царска круна
Ни владарско жезло, величања гласи,
Господаре свјетске и велможе силне
Као милосрђе не може да краси!

Но мој братац да је к'о ти, силни, што си,
А ти да си Клавдиј, — мог'о би у свему
Да онако сгр'јесиш, — ал' он не би био
Теби тако страшан, к'о ти према њему! . . .“

XI.

И укором њеним
Анцело се смути. А поглед, пун мрака,
Сад засја и с'јевну. — „Преклињем те, иди! . . .“
Ал' с усана њених топла ријеч, лака,

Течаше све даље. — „О, смилуј се, рече,
И помисли Онај, што у страшној сили
Прашта души нашој, да нас грјешне суди
Без милости своје, — гдје би тада били? . . .

Размисли, — па љубав пренуће ти срце
И милост са уста прозбориће твоји’,
Па да спазим грјешна нови човјек тада
Да предамном стоји . . .

XII.

Он одврати хладно:

— „Иди, твоје молбе узаман су редом!
Не ја, закон казни. Не ћеш спасти брата,
Он умире сјутра у осветку бл’једом! . . .

Изабела: У осветку, сјутра? Не, о страшни, не ће!
Још он није спреман . . . О, помисли прије:
Мој несретни братац умријети мора
За гр’јех, за кој’ нико никад кажњен није.

Анђело: Закон није досад умирао никад,
Спавао је само и сада се трг’о.

Изабела: О, милостив буди!

Анђело: Не!

Јер допуст гр’јеха то је преступ власти!
Кажњавајућ’ једног, тисуће ћу спасти!..

Изабела: Ти изричеш први ту запов’јест страшну,
А мој брат да први њена жртва буде!
Не, милостив буди! Ил’ зар твоја душа
Не погр’јеси никад? Испитај је туде:

Да ли мисл која сред дубине њене
Не тињаше никад да се на зло крене!? . . .

XIII.

Дубока и силна њега прожма језа.
И пође. — „О, стани! кличе она живо,
— Врати се и почуј. Великијем даром
Обдарићу тебе . . . Нек ти није криво,
Јер он није сјајан, но часан је, добар,
Моћан да те споји с вјечним небом горе:
Молитве ћу своје да приносим за те
У поноћи глухој, у свитање зоре . . .

Молитвама среће, љубави и мира,
Пред судиштем страшним куда сви идемо!
Молитвама давно умрлих за земљу

А живих за небо! . . .“ Смућено и н’јемо,
Назначи јој само: „сјутра, до виђења!“
Пошав’ мутном духу да тражим смирења.

(НАСТАВИЋЕ СЕ).

ЈЕЛИНИ И ЛАТИНИ У XV-ТОМ ВИЈЕКУ

од Емила Каstellара

— са шпањолског **Поднопољски** —

(СВРШЕТАК)

Сва његова духовна власт била је уложена да задржи Сабор, а сва његова свјетовна власт, да се разријеша.

У тој великој неприлици пане му на ум помисао да се обрати Козму Медичи, доказујући му колико би његова Фиоренција, која се називаше оцем, добила, кад би Сабор њен гост био. Козмо, који је, како зли језици говораху, био неизмјерно богат, јер је баштинин новац, згнут од папе Ивана XXIII., грдно је трошио не само ради сјаја своје фамилије и своје личности, него и на корист својег града и своје домовине.

Моћан, богат, раскалашан, интелегентан, овдје је држао академију, гдје су расправљали мудраци, ондје школу, гдје су учили дјечаци, тамо радионицу, гдје су радили радници, онамо башту, гдје су свирали свирачи и жене пјевале, па три или четири величанствене цркве у Фиоренцији, три или четири дивна манастира на ближњим хумкама, пространу болницу у Јерусалиму, заводе сваке врсте, који су чинили његов град светилиштем, а његову породицу божанством оног неприсподобивог периода, у којем је почела пуцати зора Ренесанса. Држати Сабор и Фиоренцији, угостити патријарха грчкога у оној републици атенској, видјети и дружити се са толико славних научењака, расправљати о највећим проблемима са људима из свих крајева свијета, показати ону надахнуту Фиоренцију, звоник Ђиотов, куполу цркве Санта Марија дел Фиоре, палаче и цркве: права напаст за велику душу, која је знала отпочинути на призорима умјетности и која је знала обожавати све велике идеје.

Али осим тога свега било је и дру-

гог разлога жељи, да се Сабор јелинско-латински држи у Фиоренцији.

Медичевци су припадали Академији, а тако су се дубоко клањали Платону, као и самом Исусу Христу. Црква латинска била би својина аристотелизма, а црква грчка платонизма; тражила се синтеза између двије цркве, која би одговарала другој синтези између двије школе. Ко би је прије нашао до Козмо Медичи, Латинац поријеклом, Грк душом? Сабор се пренесе из Фераре у Фиоренцију, а ово преносење пружи прилику новим свечаностима, новом дочекивању, новим призорима. Од Фераре до Фиоренције низало се једно за другим неописано и опће одушевљење.

Али се расправљања веома дуљаху, а слога се никако не постиже. Четири мјесеца, од јануара до априла 1439. год., употребише у расправљању: да ли је св. Василије држао или није, да Свети Дух произлази заједно од Оца и Сина. Папа да сврши та разлагања и препирке, умањи у толико оброке, да су оци Сабора управо умирали од глади. Некоји одлучише отпутовати, а јачачно би и кренули, да то није велика опрезност Републике енергично запрјечила. А с овим оклијевањем слога не доби ништа, јер нити Латини хтједоше напустити једну ријеч нити Грци придодати, од које све зависаше, симболима њихових религија.

Најпослије је сплетка Козма Медичи успјела више него што је био у стању углед Еуегена IV., јер се престиж трговца уздигао над престижом папиним. Козмо окупи великог оца јелинског Висариона, а овај патријарха византијског, који и ако не хтједе за свог живота пустити своје мјесто римскоме патријарху на часу смрти, кад више

није могао уживати ту испразну величину, пристаде уз латински симбол и уђе за увијек у крило римске цркве. Овај се случај догодио 10. јунија, који све сврши, али ипак од 10. до 29. тога мјесеца, кад се потписа уговор, хиљаду пута нестане наде. Баш дана 26., док се цар са папом кријепио у једној изби познатог манастира Санта Марија Новела, шест доктора затворише се у библиотеци, да склопе уговор.

Да би утишао њихову одвећ велику душевност ваљало је, да Висаријон рече, како Дух Свети не произлази уједно од Оца и Сина, него на против од Оца самог преко Сина, и хвала овој потанкости сколастичкој, двије се непријатељске цркве сјединише и помирише.

У Санта Марија дел Фиоре, под куполом коју је ту скоро саградио Брунелеско, који старинским храмовима даваше лик хршћански, као што ријечи тајанствене посвете претварају хљеб у Бога, у оном храму, пола класичном, а пола готском, попут слоге, која се је тада *склопила*, Еуген IV., окруњен тиаром, цизелираном руком Гиберта, у којој се огледаше превласт латинског свијета, доспјелог до те величине у умјетности, а до њега цар, украшен свијем накитима византијским, од којих одскакаше рубин велик као голубије јаје, потамњујући све, успркос неописивом сјају свијех; Еуген IV. први поче, Те Деум, поновљен од два клира, грчког и латинског у хору. И уз звоњаву свијех звона Фиоренције, уз подизање хиљаду гласова праћених у висине оргуљама као непрестани осана, и у присуству од двије велике персонификације Рима и Цариграда, кардинала одјевених пурпуром, а ђакона одјевених посребрњеном пианетом, прелата латинских са бијелим митрама и капама приврчшћеним драгим каменом на прсима, и прелата источних са њиховим одијелом од кадифе, а кабаницом од свиле и митром сличној царској и азијатској дијадеми; између толиких племена и народности, чинило се да су се религиозне борбе

за увијек свршиле, и да су разни народи баш при здружењу у символу исте вјере, у њедрима исте цркве.

Призор онај у Фиоренцији управо је театралан! Лични интереси двију црквених аристократија, најличније идеје папе римскога и цара грчкога, сколастички саставци научника на њиховим скупштинама у Фиоренцији, оставише живу шизму, која не само произлазаше из вјечитих несугласица нарави људске, него такођер из радикалног и непомирљивог опора између Истока и Запада и из неутољивог и старог непријатељства граду Риму града Цариграда. Док се царство Западно не понови, и папе изгледаху поданици византијских царева. Било је несугласица више или мање тешких између двије цркве; али није било протусловља радикалног неразријешивог.

У почетку деветог вијека на Божић год. 800, утемељи се царство ново-латинско. а седамдесет и пет година доцније узе већ дефинитивно облик и темељ шизма, која пара груди Европе хришћанске и дијели удвоје јединство цркве. Ова савременост између догађаја царства и насталог раздора, тврди велико мноштво разлога и узрока политичких, које одређују такво гобање, разлога и узрока отешчаних претварањем царства карловинаца у чисто њемачко царство. Горди Грци, охоли на њихова хисторична имена, тешко могаху припознати као старјешину у религији папу римскога, присиљеног да припозна за старјешину у политици цара Германије. Кад би тако урадили, били би сасвим помањкали према оној љубави свакога народа дужној свој хисторији, и претворили би се од господара у робове њихових старих робова. Овоме главном узроку придружише се многи други узгредни, пригодни и одлучујући узроци.

Него оставите на страну рат иконокласта, не узмите у обзир борбе између патријарха Фокија и патријарха Игњатија; заборавите охолост Михајла Цереторија,

који запечати раздор, као што га Фокије поче, и гледајући да се у једној истој епохи догађа обнова Западнога царства средством католичке цркве и одлучивање ове од царства Источнога, припишите политичком супарништву овај непоправљиви раздор. Хиљаду пута у њиховијех тијесним приликама цареви Истока покушаше сјединити се с папама Запада. Алексije Комнен *полагаше* крсташе тражећи помоћ у Сабору у Пијаченци, којем је председавао Урбан II.; Алексije Ангел пружи слогу Инокентију III.; Андроник Младић затражи у Бенедикта XII. Сабор да изравна узајамне несугласице; царица Ана закле Клементa IV. да је помогне против Јована Кантакузена; Драго Палеолог причести се у Риму примајући остију католичку из рука Урбана V., и многи од оне госпoде, који дођоше чак до тога да продаду 4000 младића грчких Турцима, јер не припозна-

ваху произлазак Светога Духа на начин јелински, ваљали су се у праху пред патријарсима Запада сваки пут кад би страшни турски мач и полумјесец Османов заблистао на источном хоризониту.

Дошљедно, ако се ни у једној од ових прилика није могло доћи до слоге, још мање могло се доћи у прилици, о којој говоримо, јер је Рим био подложен капетанима, пустоловима, *пана подвргнут* Сабору, подијељено хришћанство између двојице папа римских и двије екуменске скупштине, а пријетила је револуција. И тако се случи, да, чим су грчки посланици и цар приспјели у Цариград, слога исчезне а раздор се настави.

Једина очита пошљедица Сабора у Фиоренцији била је страшна; препријечи реформу цркве преко Сабора у Базилији и приправи велику вјерску револуцију.

ДЕНИЗА

ДРАМА У ЧЕТИРИ ЧИНА, НАПИСАО

АЛЕКСАНДАР ДИМА СИН

с пишчевим допуштењем превео с француског

Милан Вл. Ђорђевић.

(НАСТАВАК)

ЧЕТВРТА ПОЈАВА.

Марта сама, за њом *Фернан*.

Чим остане сама. Марта седне за гласовир и почне грозничаво свирати. После наједанпут престане, извади малу бележницу из џепа, погледа да ли ко долази, па стане писати на коленима погнувши се што више, да је не виде. Фернан уђе пре него што она доврши писмо.

Фернан.

Госпођице!

Марта.

А, то сте ви! Видећи да не долазите одмах на знак, стадох вам писати.

Фернан.

Дајте ми то писмо!

Марта.

Сад је излишно, пошто можемо разговарати. (Хоће да поцепа писмо).

Фернан.

Не цепајте те хартије. Ако ко год дође, могли бисте ми је дати проживши ми руку. Она би ми рекла, што ви не будете имали времена, да ми кажете и била би ми прва залога вашегa поверења и пријатељ-

ства. (Она поцепала писмо и баци га у ватру.)
Јесте ли прочитали моје јутрошње
смерне врсте?

Марша.

Прочитала сам.

Фернан.

Је ли вам моје писмо било не-
пријатно?

Марта.

Зар не видите да није, пошто
сам ево дошла у салон да са вама
говорим, као што сте ме ви у писму
молили.

Фернан.

Зашто нисте одмах узели књигу,
у којој се писмо налазило?

Марша.

Да бих вам дала времена за ра-
змишљање. Могли сте се већ кајати
што сте имали смелост, да ми тако
пишете, те, видевши да ја ту књигу
овде остављам, можда сте хтели, да
је натраг узмете, како не би дошла
у туђе руке.

Фернан.

Нисам то учинио. Нема опасности,
којој не бих био готов да се за вас
изложим.

Марта.

Те тако пошљем госпођицу Брисо
по ту књигу мислећи, да ћу је, ако
је њој предате, добити без писма,
јер она је била у стању да је отвори.

Фернан.

Зашто?

Марта.

Зар нисам под њеним надзором?

Фернан.

Она никако не би сломила печат
на завоју, у којој је књига била за-
вијена.

Марша.

Она има, дакле, сад све врлине
за вас као и за мог брата. Али што

не би учинила због надзора, могла
би учинити из љубоморе.

Фернан.

Не разумем.

Марша.

Ви сте је волели.

Фернан.

Ја! Каква бесмислица!

Марта.

Казала ми је ваша мајка дода-
јући, да треба да је се чувам. Јер
она мора знати?

Фернан.

Што она да зна?

Марта.

А како сте јој рекли да мене
волите?

Фернан.

Морао сам рећи матери да вас
волим, јер нисам имао другога сред-
ства, да вам то саопштим, пошто
вас нисам могао често виђати, као
што сам хтео. А после, ви ћете ми, на-
дам се, бити жена, док напротив никад
нисам мислио оженити се Денизом.

Марта.

Зато што је била сирота?

Фернан.

О, госпођице, збогом!...

Марта.

Останите!... Реците ми шта је
то било између Денизе и вас; хоћу
да знам.

Фернан.

Али између Денизе и мене ништа
друго није било до невина љубав
једног дечка и једне девојчице, који
су одрасли тако рећи заједно, љубав,
од које не остаје више ништа кад
једно постане човек а друго жена.
Помените Денизи нашу негдашњу
љубав, па ћете видети како ће прс-
нути у смех.

Марша.

То ће бити први пут да њу видим да се смеје. Али пријатније ми је да се задовољим вашим објашњењем, које сам хтела чути од вас пре него што вам саопштим једну новост. Сутра се враћам у манастир.

Фернан.

Зашто?

Марта.

Ваша мати просила ме је од мог брата за вас. Ви сте то знали?

Фернан (оклева)

Нисам.

Марша.

Како, нисте? Ваша ме мати проси за вас и ви то не знате? Чувајте се. Мени је лаж одвратна. Ја могу опростити многе ствари, лаж никад не праштам. Лаж је за слуге. Ја сам врло искрена, сувише искрена, према вама нарочито. Будите, дакле, и ви искрени према мени. Ако једнога дана дознам, да сте ми слагали, чак и за ствар најнезнатнију по изгледу, више вас погледати нећу, па ма већ била ваша жена у том тренутку. Мој брат не пристаје да за вас пођем, јер тврди да сте починили ствар, које су за осуду. Је ли то истина?

Фернан.

Истина је.

Марта.

Какве ствари?

Фернан.

Живео сам у рђавом друштву, расипао сам новац... Проћердао сам своје имање, картао сам се, задуживао сам се, имао сам двобоје. Радио сам што раде толики људи из отменог друштва пре него што наиђу на ону, која ће им показати прави пут и коју ће вечито волети. Напоследку ја вршим у овај мах, по мишљењу многих људи, највећи

злочин на свету и то је можда што ми ваш брат најмање прашта: немам имања а говорим о љубави и браку једној богатој девојци, која ми је већ мало час дала познати једном речју, али речју најтежом, да не верује у моју несебичност.

Марша.

Да, ако сте волели Денизу, требало је да се ожените њом, ма да је била сирота, баш зато што је била сирота. У браку онај који има новаца, дели с оним, који нема; ништа праведније ни простије. Ако немате себи да пребаците ништа друго до то, што сте бацали новац у ветар, тим боље: то доказује да за њ нисте марили, а нико не презире новац више од мене. Новац не треба никад умешати ни у какву одлуку разума, а још мање у какву обавезу срца. Али хоћу да будем сигурна, да ви нисте урадили ништа против части и деликатности.

Фернан.

Зар вам је брат рекао...?

Марша.

Да.

Фернан.

Како може он о мени тако говорити? Та он ми је био сведок у двобоју с једним човеком, који ме је оклеветао. Такву оптужбу не могу да примим. Идем сместа вашем брату.

Марта.

Излишно је да се с њим сад разјашњавате, јер, како је он расположен, могли бисте се посвађати. Ако мој брат има доказа противу вас, он ће ми их зацело дати, кад будем у манастиру. Ја ћу пресудити. Ако не будем имала ништа да вам пребацам, поћи ћу за вас; хоћете ли ме дотле чекати?

Фернан.

Какво питање!

Марта.

Ми ћемо се данас само пред светом видети; дакле, не можемо више слободно разговарати до довече, а после нећемо моћи бити у преписци. Игуманији ће зацело бити забрањено да ми допусти, да се виђам с вашом мајком и да примам писма. Ово је, дакле, наш последњи разговор пре мога пунољества. Те зато узмите овај прстен; ако имаднете што ново и важно да ми саопштите, метните га у ову фијоку, коју ћу отворати с времена на време. Ако га у њој нађем, прошетаћу се по стази, која води чуваревој кућици; ту ћемо се срести.

Фернан.

Дакле ме одиста мало волите?

Марша.

Да, ја вас волим.

Фернан.

И ја вас волим и све ћу учинити да вам докажем да сам вас достојан... Вашу руку?

Марта.

На дан веридбе... (Дениза уђе) Дениза!...

(Удали се и оде гласовиру. Посматра у огледалу Денизу и Фернана. Они нити шапћу нити дају један другом знаке).

Фернан (гласно Денизи)

Знаш ли где је моја мајка?

Дениза.

Мало час је сишла у врт. Разговара са г. Тувненом.

Фернан.

Хвала! (Поздравља их) Госпођице!... (Изиђе).

ПЕТА ПОЈАВА.

Марша, Дениза, доцније слуга.

Марша (зазвони за тим за себе).

Нису говорили! Нису правили знаке!... (Слузи, који уђе). Узмите ове

ноте и однесите их у моју собу. Реците собарици да их метне у један од мојих сандука.

Дениза.

Одлазите?

Марта.

Да.

Дениза.

Кад?

Марша.

Сутра.

(Говорећи даје слузи ноте).

Дениза.

Зашто?

Марта

(не одговара. Слузи, који је већ пошао, даје још једне ноте).

Ах, станите, још ове.

(Слуга изађе).

Дениза.

Не одговарате ми?

Марта.

Нисам вас чула.

Дениза.

Питала сам вас зашто одлазите?

Марта.

Зато што сам од брата добила допуштење да се вратим у манастир.

Дениза.

Не остајете више овде?

Марта.

Не.

Дениза.

Шта вам је криво?

Марта.

Хоћу да избегнем надзор, који ме вређа.

Дениза.

Чији надзор?

Марта.

Ваш.

Дениза.

Шта говорите!

Марта.

Кад сам вас јутрос послала у овај салон, да ми потражите књигу...

Дениза.

Кад сте ме јутрос замолили, да вам у овом салону потражим књигу, коју сте у њему заборавили или се чинили да сте заборавили . . .

Марта.

Шта хоћете да кажете?

Дениза.

Продужите, госпођице!

Марта.

Кад сте дошли по ту књигу, нашли сте овде мога брата. Шта сте му казали?

Дениза.

Казала сам, да сте врло нервозни, врло узбуђени и видим да се нисам преварила. Уз то сам саветовала, да вам у стању, у коме сте се налазили, не допусти, да јашете само са госпођом од Тозета и њеним сином.

Марта.

Зашто?

Дениза.

Зато што сам налазила да то не би било ни смотрено ни пристојно.

Марта.

По чему ни смотрено ни пристојно?

Дениза.

По томе што су госпођа од Тозета и њен син сувише дрски јахачи, да им човек повери вас, који сте тако невични руковању с коњем. Зато сам тражила да вас прати мој отац, јер он је изврстан и обазрив јахач.

Марта.

И да непрестано буде уз мене?

Дениза.

Како вам се ништа не би десило и одиста вам се ништа није десило.

Марта.

Ну, дакле! како зовете ви то, ако не надзором?

Дениза.

Ја то зовем заштитом.

Марта.

А ја то зовем ухоћањем.

Дениза. (кратко ћутање).

Да сам вас хтела уводити, служим се вашим изразом, госпођице, могла сам просто предати вашем брату књигу, по коју сте ви имали . . . смелост . . . да ме пошљете, а у којој се налазило писмо г. од Тозета.

Марта.

Отпечатали сте завој?

Дениза.

То је било излишно. Довољно ми је било да видим, ко вам шаље књигу. Ја знам како се г. од Тозета дописује с девојкама.

Марта.

Можда се тако дописивао с вама?

Дениза.

Можда?

Марта.

Признајете дакле.

Дениза.

Немам ништа да признам, вама мање но иком другом. Одговарам вам тоном, који ви према мени узимате. Моју љубав и нежност, о којима никако нисам престајала да вам дајем докâзâ, враћате ми неповерењем и врећањем. Ништа вам не даје права, да тако са мном поступате. Ви не видите да другим личностима иде у корист да вас преваре, а ваша машта, коју драже, забавља се не знам каквим романом, у коме ваше срце никаквог удела нема а у коме може пропасти ваша срећа и ваше достојанство. То знам, то видим, то нећу. Ваш брат, коме ми за све дугујемо, поверио вас је мени, и докле год ме не буде разрешио од те дужности, која ми је тако дуго била драга, која ми остаје света, ја ћу је вршити. Чим

ви одете из ове куће, отићи ћу из ње и ја, пошто у њој никаква посла више нећу имати. Отац ће радити, мати ће радити, ја ћу правити халљине у каквој собици на тавану, даваћу часове као некада, певаћу на даскама, што каже госпођа од Тозета, али нећу да учествујем у спремању

(Н А С Т А В И Ћ Е С Е)

ваше пропасти, хоћу да учиним све што могу, да вас спасем, и ја ћу вас спасти, заклинјем вам се, макар ме то стало живота, па и части! Збогом, госпођице!

(Изађе).

Марша (сама).

О, како сам ја зла!

(Завеса пада).

К Н Е З С Р Е Б Р Н И

Роман из времена Јована Грозног, од Грофа А. К. Толстоја

С руског преводи Вукосава Иванишевићева

(Н А С Т А В А К)

Глава XXI.

М А Н А С Т И Р.

Ми смо оставили јединца Маљутина Максима у пољу, гдје бјежи по киши из родитељске куће. Кад је изишао из Слободе није имао никаквог тачног циља, само је желио, да се што прије отисне из мркога му живота, из средине опричника, да не гледа више њихова весеља и казне. Остављајући страшну Слободу, он се сасвим предао у руке судбини. Испочетка је тјерао брзо коња, да га не би стигла очева потјера, а последице се лагано упути једном уском путањом.

Пред зору киша престаде и Максим могаше јасније разгледати околне предмете. Око њега, са обје стране, прострла се густа шума. Ваздух бјеше свjež и хладан. Заостале кишне капљице блистаху се на лишћу. Мало одаље кукуцаше лјетлић у сухо стабло, а врхове од дрвећа позлати сунце. Природа бјеше све живља, па и коњ пође слободније. Пред Максимовим очима прострла се рођена земља Русија, у свој својој љепоти; сад је имао прилику, да слободно дише њеним ваздухом, да ужива, али му се на срцу савила туга, велика

руска туга! Он се замислио о својој самоћи, о матери и о свачему; замислио се, па у мислима отегао тужну пјесму...

Чудна ли је, Боже мој, руска пјесма! Догоди се, па су јој ријечи незнатне, али звуци, мелодија — они ти исказују најдубље, најбурније осјећаје.

Тако гледајући зеленило, небо, дивне околине, Максим је пјевао о својој судбини. Заповиједао је коњу, да га носи у ону далеку земљу, гдје без вјетра суши, без мраза хлади. Слао је по вјетру поздрав милој мајци. Пјевао је о свему, што му је било на срцу, али је глас говорио више него ријечи; да је ко чуо ову пјесму, запала би му дубоко у срце и чешће би му, у часовима туге, пала на памет...

Максима све више обузимаше туга, он устегну коњу узде, натаче капу на очи, звизну и коњ га понесе, што брже може. Око њега весело скакугаше псето Бујан, које је вјерно пратило свога господара.

Ускоро се пред Максимовим очима забијелише манастирски зидови, засјајаше златна кубета. Максим сусрете неколика манастирска служитеља, који појаху псалам: „Возљубљу тја Господи, крјепости моја.“ Чувши ове свештене ријечи, Максим сиђе с коња, скиде капу и прекрсти се.

Манастир се распостираше на једноме брежуљку, а испод њега тецијаше рјечица. На бријегу пасаху краве, раздијељене на неколике шарене гомиле. Око манастира владаше тишина. Изгледаше да и птице ту лакше пјевају, вјетар лакше дува, па и цвркавци у трави слабије изводе своју пјесму. Зар могу зли људи пореметити ову свету тишину?

— Ево гдје ћу отпочинути! помисли Максим. За овим зидовима провешћу неколика дана, док ме отац престане тражити. Исповиједићу се и повјерити све игуману, надам се да ће ме примити.

И Максим се није преварио. Игуман бјеше старац дуге бијеле браде, добра погледа; у њему се огледало потпуно незнање свјетских ствари. Он љубазно прими Максима. Два служитеља прихватише уморна коња, а трећи донесе хљеба и млијека за Бујана. Сви се бјеху ужурбали да боље угосте Максима, али он пожели, да се прије свега исповиједи.

Старац баци на њега испитујући поглед, али не рече ништа, него га поведе у цркву. Они прођоше поред гробова и поред читавога реда ћелија. Чешће би срели кога од братије, који би им се мучки клањао. Надгробне плоче одјекиваху под Максимовим корацима. Оне бјеху обрасле травом. Све је мирно и тихо, све те упућује на молитву. Црква, у коју вођаше игуман Максима, бјеше са сваке стране обрасла стољетним дубовима, чије гране сасвим покриваху уске, дугуљасте прозоре; само слаба свјетлост допираше у цркву. Кад уљегоше, опколи их ладноћа и сумрак. Само кроз један прозор допираше свјетлост и косо падаше на икону Страшнога Суда. Остали дјелови цркве изгледаху још тамнији, само се гдје-гдје свјетлуцаху сребрне јабуке, оквири и сребрни везени крстови. Ту бјеху гробнице кнезова Воротинскијех, основатеља овога манастира. На некијем мјестима позлата на иконостасу сличаше на огањ, који је готов сваки час да плаче. Црквом

се осјећала влага и тамјан. Максимове се очи почеше навикавати на сумрак, и он јасније могаше разгледати цркву. Над царским дверима бјеше икона Спаситељева, а више ње шеснајест главнијих празника. Једна велика икона престављаше Јована Претечу, под крилима, гдје држи своју одсјечену главу. На вратима са страна, бјеху крупним словима исписане приче о блудном сину, распре између живота и смрти, и о души праведника и грјешника.

Ове мрачне слике учинише дубок утисак на Максима. Сви појмови о мирноћи, о безусловној покорности према родитељима, све мисли у којима он бјеше одњегован, повратише се. Он стаде сумњати, да ли је заиста прав, што је силом утекао од оца? Савјест му одговараше да је прав, али ни она не бјеше мирна. Икона Страшнога Суда потресаше његово уображење. Сјенке од лишћа мицаху се по зиду, а њему се учини, да се то сотоне и зли духови мичу...

Обузе га неки побожни страх.

Максим паде на кољена.

— Оче мој — рече он игуману — ја сам велики грјешник.

— Моли се — рече му старац — велика је милост Божја. Кајање ће ти помоћи, сине мој!

Максим прикупи снагу.

— Велики је мој преступ — рече он дрхћућим гласом. Оче мој, слушај! Тешко ми је и изговорити. Ја не волим више цара. У моме срцу нема мјеста за њега.

Игуман га зачуђено погледа.

— Не одбијај ме, оче! — продужи Максим. — Саслушај ме. Дуго сам се у себи борио, дуго сам се Богу молио. Тражио сам у срцу љубав према цару, и не нађох је.

— Сине мој, — рече игуман, гледајући са учешћем на Максима — мора да ти је сотона мозгом завртио, па клеветаш на самога себе. Не може бити да мрзиш цара. Многе сам ја преступнике испо-

виједао, било их је, који су цркве ограбили, који су убили човјека, али за такве, који мрзе цара нијесам прије чуо.

Максим не рече ништа.

— Сине мој, поштујеш ли свог оца?

— Не, рече тихо Максим.

— Не? понови игуман, коракну на траг и прекрсти се. Ти не волиш цара? Не поштујеш оца? Онда, ко си ти?

— Ја — рече млади опричник — ја сам Максим Скуратов, син Маљутин.

— Син Маљутин?

— Јест, рече Максим и зајеца.

Игуман ништа не рече. Он стајаше тужно пред Максимом. Свети ликови их непомично гледаху. Грјешници на икони Страшнога Суда очајно дизаху руке к небу. Бјеше тишина, само се чуло Максимово јецање, испод свода ластино цвркутање и изријетка каква ријеч из молитве, коју игуман читаше у себи.

— Сине мој — рече старац — исповиједи ми све по реду, не таји ништа од мене, како си омрзнуо цара?

Максим му исприча о животу у Слободи, о пошљедњем разговору са оцем, и о своме одласку. Он је причао полако, застајући, и прибирајући мисли, да не би што заборавио или утајио пред игуманом.

Кад сврши обори очи, за дуго их не смјеше дигнути на старца, и тако очекиваше пресуду.

— Јеси ли ми све казао? Да нема још што на твојој души? Да нијеси смишљао, да учиниш какво зло цару и светој Русији?

Максимове се очи засвијетлише.

— Оче мој, прије бих дао, да ми се глава одсијече, него да пожелим зла мојој отаџбини. Ја сам крив у мржњи према цару, али не у издаји!

Игуман му метну епитрахил на главу.

— Очишћа се раб Божји Максим — рече он — праштајући му се сви вољни и невољни гријеси.

Нека тиха радост обузе Максима.

— Сине мој — рече игуман — твоја те исповијед очистила. Света те црква не криви, што си побјегао из Слободe. Од саблазни треба бјжати. Чувај се ти људске ласке. Чувај се примјера кнеза Курбекога, који је постао ђаволов слуга.

— Мора да смо много грјешни — продужи старац — док је Бог послао овако тешке за нас прилике. Али то није наше, да осуђивамо Његова света дјела. Кад нам Бог пошаље глад и друге невоље, шта нам остаје, него да се молимо и њему покоравамо. Тако и сада, над нама је немилостив цар, грозан. — Не знамо, зашто нас мучи и губи, само знамо, да га је Бог послао, па ваља да смо покорни не цару Ивану Васиљевићу, него светој вољи Онога, који га је нама послао. Сјетимо се оне изреке; „Кад је која земља права пред Богом, он им даје цара праведна и сваку благодат; ако је која земља Богу згријенила, он им даје неправедна цара и свако зло!“ Остани код нас, сине мој. Кад дође вријеме да нас оставиш, ми ћемо се молити, нека те Милостиви на свакоме кораку пази. А сада — продужи добродушно игуман, скидајући епитрахил — сада ћемо у трпезарију. Иза духовне хране треба мало и тјелесне. Имамо изврсне штукe, а напићемо се и слаткога меда у здравље царево и високопресвјештенога владике.

Њих се двојица у пријатноме разговору упутише у трпезарију.

Глава XXIII.

Пут.

Манастирски живот бјеше једноставан и тих. У слободно вријеме неки калуђери скупљаху траву за лијекова, неки се забављаху цртањем или изрезиваху од дрвета крстове и иконе. Максим их је заволио па и не осјети, како му у тој тишини прође недјеља дана. Морао се кренути на пут. Још у Слободи чуо је он, да су Татари напали на рјазјанске земље, па је одавна пожелио, да притече

у помоћ Рјазанцима, и да се бије са Татарима. Кад саопшти игуману ову напјеру старац се растужи.

— Куда ћеш, сине мој? — рече му он. Ми те сви тако волимо. Ко зна, може те Бог умудрити, па да за вазда останеш с нама. Послушај ме, Максиме, не одлази!

— Не могу, свети оче! Одавно ме тамо жеља вуче. Чини ми се да све чујем око ушију татарске стријеле. Тамо ме нешто вуче и мами!

Игуман га више не устављаше, него му прочита молитве пред пут, благослови га, и сви се тужно растадоше са Максимом. Опет се Максим нађе на коњу усред зелене шуме, а Бујан поскакиваше око коња и весело гледаше у лице свога господара. Наједанпут Бујан залаја, и потрча напријед. Максим се одмах ухвати за сабљу, у случају каква зла. Он опази пред собом коњаника, у жутоме кафтану, са црним, двоглавим орлом на прсима. Коњаник весело звиждукаше, а на руци носаше бијелога сокола, у клубучићу.

Максим позна, да је то један од царских слуга, који нагледа соколе.

— Трифуне! рече он

— Максиме Григоријевићу — одговори овај — добро јутро! Како је твоја милост? Дакле си нам ти овдје? А ми у Слободи мислимо, Бог зна гдје си. А да знаш како ти се отац наљутио. Сачувај Боже! Свашта се говори о твом оцу, о царевићу и о кнезу Сребрноме, не знам чему да вјерујем. Хвала Богу, што те нађох, Максиме Григоријевићу. Обрадоваће ти се мајка.

Максиму није био баш по вољи овај сусрет. Али је Трифун био добар и знао је ћутати. Максим га запита, је ли давно из Слободе?

— Има недјеља дана како је Адраган у лову побјегао! рече Трифун, показујући на сокола. Што сам се био препао. Наљутио се цар на мене, али ми је помагао Бог и свети Мученик Трифун.

Слуга скиде капу и прекрсти се.

— Видиш, Максиме Григоријевићу, изишао је назад недјељу дана цар у лов. Пуштали смо Адрагана два пута, а трећи му пут дође некаква ћуд, стаде саме соколове бити, и у трен ока несташе га, одлети високо. Цар се веома растужи за својим љубимцем, позва ме и каза: „Аха, Тришка, зар се овако учи Адраган? Хајде га врати; ако га нађеш наградићу те, а ако га не нађеш нема на теби главе.“ А цар се не шали. Шест сам га дана узалуд тражио; видим није друге, ваља мријети. Хоћу ли за њим под небеса? Плакао сам дуго дуго и у плачу заспах. Сних чудан сан, као шума се сва обасја свјетлошћу, а нешто звони, на далеко се чује, Мислим у себи: оно звони звонце на Адрагану. Гледам: преда мном стоји коњаник, на бијелом коњу, вас обасјан свјетлошћу, а на руци држи Адрагана. „Трифуне — рече он — не тражи овдје Адрагана. Устани, и хајде близу Москве, на Лазарево мјесто. Тамо има јела и на њој ћеш наћи Адрагана.“ Кад се пробудих одмах се сјетих, да тај млади коњаник није нико други, него Свети Трифун, мој покровитељ. Скочих на коња и потрчах на речено мјесто. И вјерујеш ли, Максиме Григоријевићу, дођох тамо и гледам: баш у ствари јела, и на њој сједи мој Адраган, баш као што рече светац.

Глас Трифунов дрхташе, а крупне сузе капашу му низ лице.

— Максиме Григоријевићу — рече он, утирући сузе — макар све продао до пошљедне паре, макар умр'о од глади, сазидаћу звоник Светом Угоднику, баш на ономе мјесту, гдје сам нашао Адрагана. А наредићу, да се на зиду нацрта икона, баш онако, као што ми се Свети јавио на бијелу коњу, руку дигао у вис, а на руци бијели соко. Заповиједићу дјеци и унучадима, да га славе, да му служе и жегу свијеће, што ме од смрти спасао, мене свога роба!

— Видиш — продужи Трифун, гледајући на сокола— ево Адрагана здрава здрав-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
цата. Дај да ти скинем клобучић! Шта врштиш, да ти је мало полетити, је ли? Не, брате, причекај! Доста си се налетео, не ћу те лако пустити.

— Види ти злоће једне! Како вршти! Чује се и на врсту одавде.

Тривунова прича учини велик утисак на Максима.

— Узми и мој прилог — рече он и баца му у капу шаку златника — Ево ти сви моји новци; мени не требају а теби ће ваљати.

— Нека те Бог благослови, Максиме Григоријевићу. Од твојих новаца могу не само звоник, него и читаву цркву сазидати. Кад се вратим у Слободу одслужићу службу за твоје здравље. Од сада сам вазда твој роб. Шта заповиједаш?

— Слушај, Трифуне. Учинићеш ми малу услугу. Кад доћеш у Слободу не говори никоме да си ме видјео, нити срео; а до неколико дана отићи ми мајци и рећи јој насамо: „син ти је добро и здраво, поздравео те!“

— Зар само то, Максиме Григоријевићу?

— Још слушај, Трифуне. Ја се на далеки пут спремам. Не ћу се за дуго вратити. Па, ако ти није тешко, наврати се од времена до времена матери, и сваки јој пут реци: „чуо сам од људи, да ти је син, хвала Богу, здрав, те не тужи за њим.“ А ако те упита, од кога си чуо, реци, чуо сам од људи. То једно, нека ми мајка зна да живим.

— Дакле се ти не ћеш вратити у Слободу?

— Да ли ћу се вратити или не ћу Бог зна, само ти не говори никоме, да си ме срео.

— Ослони се на мене, баћушка, не ћу никоме казати. Само ако ти идиш на далеко, ја не ћу твојих новаца. Казниће ме Бог!

— А шта ће мени новци?

— Како знаш, Максиме Григоријевићу, али их ја узети не могу. Друго би

било да се враћаш кући. А овако, да те у путовању ограбим, као какав разбојник, станичник. Не ћу, да ме закољеш!

Максим слеже раменима и узе из Трифунове капе неколико златника.

— Кад их ти не ћеш — рече он — узеше их ко други, мени не требају.

Он се растаде са царевим slugом и одјезди даље.

Сунце бјеше на заходу. Сјенке од дрвећа бјеху све дуље и покриваху пољану. Поред Максима путоваше његова сјенка, као какав великан. Она бјежаше по трави, залазаше међу цбуње и дрвеће. Бујан на сјенци изгледаше као каква огромна звијер. Мало по мало, и Максим, и коњ, и Бујан ишчезоше са траве и дрвећа, наста сумрак, забијеле магла; вечерњи зунзари зузукану и цртаху кругове по ваздуху. Иза горе поносито изиђе мјесец, на тамноме небу гдје-гдје зажегоше се звијезде, и у даљини се засребрни непрегледно поље.

Домовино, мила моја домовино! Догађало се и мени, да у касно доба путујем по твојим пустарама. Коњ корача једнако, одмара се од дневне врућине, топли вјетар доноси мирис пољскога цвијећа и свјежега сијена, и мени бјеше тако слатко, и бјеше ми тако тужно, и тако ми се мишљаше о прошлости, и тако ми се сањаше о будућности! . . . Дивно је, дивно, путовати по пустим мјестима, кадгод шумом, кадгод њивом, бацити узде и замислити се гледајући на звијезде!

Тако путоваше Максим читав сахат, Бујан диже њунку и замахну репом. Осјети се уваздуху дим. Максим потјера брже коња. Он угледа пред собом накривљену колибицу. На њој не бјеше димњака, дим одушиваше кроз кров. Кроз ниски прозорчић видјела се слаба свјетлост. Наједанпут се зачу једноставна мелодија. Максим се примаче прозору; могаше видјети сву унутрашњост сиромашне кућице. Ужешен луч освјетљаваше стари, подерани намјештај. Блиједа, слабуњава жена љу-

љаше колијевку и тихо пјеваше. До ње погурено сјеђаше сељак, ријетке брадице, и прављаше неку врсту сељачке обуће.

Око њих пузаху двоје дјечице.

Максиму се учини, да жена у пјесми спомиње његовог оца. Он помисли, да није добро чуо, али ускоро зачу јасно име Маљутино. Препуњен ужаса и чуђења он стаде ослушкивати. „Спавај, сањај, мило чедо! — пјеваше жена.

Спавај, сањај, мило чедо,
Док нас бура прође,
Док нам срећа дође!
Бају, бајушки бају,
У мом загрљају!

Не брини се, мило чедо,
Маљути ће одејећ' главу,
Крвожедном оном лаву!
Бају, бајушки бају,
У мом загрљају!

Крв јурну Максиму у главу. Он сиђе са коња, и привеза га за дрво. Глас про-
дужи:

Јер је гладни пас Маљута,
Удушио светог старца,
Светог старца Филипа!
Бају, бајушки бају,
У мом загрљају!

Максим не издржа, него гурну врата ногом. Сељаци се пренеразише, кад угледаше богато одијело и златну сабљу Максимову.

— Ко сте ви? запита Максим.

— Баћушка! одговори сељак клањајући се и муцајући од страха — мени је, Бог ти дао, мени је име Теодот, а стопаници, Бог ти дао, стопаница се зове Марија.

— А чијем живите, добри људи?

— Деремо лук, рођени, па плетемо ове обуће и градимо решета. Прођу трговци, купе.

— А ријетко прођу, је ли?

— Сасвим ријетко, баћушка. Чешће немамо шта јести. Све гледамо кад ћемо од глади и голоотиње умријети. Ни коња немамо да што одвеземо у град, лани га изјели вуци.

Максим их гледаше са саучешћем, па им истресе на сто своје златнике.

— Нека вам је Бог у помоћи, добри људи! рече он и ухвати се за врата да изиђе. Муж и жена падоше пред њим на кољена.

— Баћушка, рођени, ко си ти? Кажи нам, ко си? За кога ћемо се Богу молити?

— Немојте се за мене молити, него за Маљуту Скуратова. И кажите ми, је ли далеко до рјазанскога пута?

— Па ово и јесте тај пут, наш соколе, ово и јесте рјазански пут. Ми живимо на самоме раскршћу. Право је пут у Муром, лијево у Владимир, а овамо на десно у Рјазањ! Само не иди у ова доба, рођени, не иди, сада је опасно, чешће се догађа грабеж! Јуче су читав воз вина ограбили. А још говоре да су се и Татари појавили. Преноћи у нас, наш баћушка, наш оче, наш соколе, учувај Боже, сад је лако пасти несрећи у шаке.

Али Максим не хтједе остати у кући, гдје су му мало прије клели оца. Он оде да тражи друго преноћиште.

— Баћушка — викаху за њим муж и жена — врати се, рођени, послушај нас! Не ћеш добро проћи ноћас на овоме путу!

Али их Максим не послуша, него отпутова даље. Не прође ни три врсте, кад се Бујан затрка пут једнога тамнога цбуна, и стаде тако упорно и љутито лажати, као да осјећа скривена непријатеља. Максим га враћаше, али узалуд. Кад му се додија, он истегну сабљу, и пође право цбуну. Пред њега искочише неколико људи, наоружани огромним тољагама, а један grubим гласом завика:

— Доли с коња!

— Ево ти на! рече Максим и удари сабљом. Разбојник се заљуља.

— Ево ти још! рече Максим и хтједе га по други пут ударити, али сабљу дочека тољага другога разбојника и сабља се разлети на комаде.

— Гле, гле хаљина! Та ово је опри-

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ЗБИРЧИЦА О ОРУЖЈУ

— Лука Грђић Бјелокосић —

(СВРШЕТАК)

straguša — kud joj kuršum ulazi u tijelo, pravi malu budžu (rupicu) kud izlazi veliku rotaljku.

Све пушке које се остраг пуне, зову се острагуше. Својство, које г. писац приписује, острагуши, народ приписује само *инглезачи*.

Pala — oštra nizamska (militarska) sablja.

Пала, или како се у народним пјесмама спомиње *палом*, није то само милитарско оружје, јер се оно помиње у народнијем пјесмама, које су и прије тога постале.

За њим *палом* броји мердевине

Од мушкијех пуно девет педи.

Пјева се у пјесми, да је таки имао Раде Облачић а из историје знамо да је Раде Облачић или Облак Радосаве живио у исто доба када је владао Србијом Ђурђе Бранковић, деспот српски.

„Paljacka — sablja, која valja da se pripasuje sa tri kajasa (remena).

Палацка није никаква сабља нити је у опће какво оружје. Палацком се зове онај војнички широки кајиш и оне фишек-ћесе што

чник! Жива га хватајте! викну опет они груби глас.

— Заиста опричник! цичаше други — баш ћемо се, браћо, провеселити!

— Браво, Хлопко, ти се вазда радо са опричницима веселиш. Сви нападоше на Максима и свалише га са коња.

су их војници некада сприједа а некада отрага носили и у њима држали фишке.

„Pećanka — čim je bila kurisana (namještena) najprvo je kod nekakve Peći (Ipeka) pukla, pa pošto je tu najprvo iz nje pucano i prozvana je s toga pećankom.“ —

Пећанка је мала пушка. У ње је кундак од дрвета, пџс и јабука од туча, цвијет озго на шпатљи од сребра. Још по шпатљи око цвијета, имаде шара урезаних у дрво, у које је улијevano сребро. На исти начин као што се шарају лијевански цигарлуци — Име је истина добила од Пећи (Ипека) у Старој Србији али не што је тамо тобож најприје из ње пуцано, него што се тамо граде.

„Rašak, — u njega je jabuka ko nekako iskružena i na vrhu udubljena.“

Из овога описа не може се разабрати или је то велика или мала пушка. — А прије би човјек рекао да је мала, јер у велике нема јабуке. *Рашак* имаде и *мали* и *велики*. Велики је рашак најсличнији *Арнаушки*, само му је кундак на врху ра-

шљаст. Мали рашак је најсличнији *кубури*, само му је цијев доста дужа од цијеви од кубуре. То је једина мала пушка која имаде и мали и велик никшан, као што имаду и велике пушке. — У ове је пушке јабука или глава, као и у осталијех малијех пушака. Испод јабуке за једну шаку имаде на шпатљи озго једна рупица. У ову се рупу уђеде арбија, па се арбијом упре у прса или раме, те се тако може њоме гађати као и великом пушком. — Ваљда је добила име од туда, што је онда рашљаста када се у њу уђеде арбија и гађа.

„*Repetuša* — за њу vele да се тобож сама пуні.“

То је оружје из најновијег доба, а добила је име од „*Repetirgewehr*“.

„*Salma* — се ноћи за пасом носи и чувају се добра, да чије добро (иманје, годишњи приход) не би наlijepilo (bilo uništeno ili pokradeno). Ријеч *salma* значи још, кад се послје сабрane и dignute лјетине spolja slobodno пушта марва, да по strani иде и да се hrani. Tada više niko nikome nije odgovoran, ako goveće u njivu u polje unigje.“

Према овоме опису, прије би човјек рекао да је то (буди Бог с нама!) какав запис или тилсум, — него оружје. — Да ријеч *салма* значи, кад се љетина дигне, да је слободно хајван у поље пуштати и то нијесам никада чуо. Салма је оружје и изгледа овако: свака је *салма* салевена од олова, гвожђа или туча, те изгледа као јајце од кантара или мали топузић. На гдјекојим салмама имају још некоје чворуге да боље заболи онога, кога њоме човјек ошине. — У сваке салме имаде верижица уљевена а из ње виси или синцирић или кајиш. Ови су синцирићи или

кајиши на врху двоструки, тако да се може рука увући. Момци их највише носе ноћно кад иду по сијелима, али је носе и дневно гдје-год сакривене, обично под пасом. Када се момци међусобно потуку, онда се потегну салме, па удри један по другога, к’о по воловима у купусу.

Ово се оружје ријетко кад види у Херцеговини, али у Босни се и данас находи. Власти ово оружје оштро забрањују, и код кога нађу одузму га, а власника казне. У Вукову рјечнику истумачена је као *мали топуз*.

„*Satura* — ili *satara* је велики месарски нож, којим би се волови и брави војсци расијekali.“

То није никакав нож, са којим би се волови и брави расијekali, него је то она иста *касатура*, о којој смо више говорили, па је народ оно „ка“ изоставио, и тако ту ријеч понарио.

Може бити да су војници у вријеме рата и у помањкању другога оружја њиме се и при расијецању меса служили, али што је главно, за ту сврху није начињена. — И данас се може у некојих наших касапа по гдје која овакова касатура наћи да њоме месо расијеца, али не с тога што би оне биле за то начињене, него су оне касапима омиљене, јер је у њима тврдо гвожђе те се лако о кости не може иступити.

„*Samokres* — је само за то добио име што се је, чим га је тufekčija (пушкар) namjestio — sam napunio i prvi svoga majstora ubio i ovijem svijetom rastavio. Neka, mahal (pravo) mu је i bilo! ko да је мало jada i drugoga оруђја, па да још и jega ižinjura (izmисli, napravi)“

Чуо сам у народу ријеч: „не крећи у пушку, јер ђаво пуні пушку“, али

да се сама пушка пуни то нијесам никад чуо, а још мање да би се самокрес ради тога тако звао. *Самокрес* је обична мала пушка на капсол са једном или двије цијеви. У горњој Херцеговини још је зову *шпагица*, за то што се може у шпагу (цепу) носити. Име је добио од туда, што се сам без кремена пали.

„За пасом му до два *самокреса*
Обје мале без кремена пале.“

(Срп. нар. пјесма).

„Samli — kamzас — nož u
које је држак од *somovine*“.

Ваљда од сомове кости, јер се *месо* од *сома* зове *сомовина*.

Самли нијесам никад чуо, него се у народу чује *Сомли нож* или *сомлија*, а то су они исти бјелосапци, јер су у свијех бјелосапаца самли кавзе. Додуше, има их у трговинама и од друге кости, али се и они продају под сомли.

„Šilja — jabuka joj je šilja-
stija nego šilja.“

Шилја је мала пушка, најсличнија леденици, јер ни у њезиној оправи нема нигдје дрвета. Она није од сребра као леденица него од туча, а глава јој мало шиљаста од оне у леденице.

„Šestopuc“.

У народу веле *шестопук*, а тако пјева и наш омиљени пјесник *Змај*, у пјесми *Лука Филишов*.

Ал' загрози Лука руком
И у руци *шестопукол*.“

То је оно исто што алтипатлак, само што је тамо турски а овдје српски.

„Štuc — sličan džeferdaru
svojom šarogizdom, ali je od
ovoga veći i kabastiji“.

Штуц није сличан џефердару него *шишани*. Он је олукли исто као и шишана, само што су у шишане олуци на завојке као овнујски рог а у штуца право низ брдо.

„Vindžisterka“.

Ово је оружје из најновијега доба, долази од Winchester-пушке.

„Zejtinica“.

Она је онако као што је г. писац описао, само што се у народу више чује *уљарица* и *зашишница* него *зејшница* У њој се носе још и крпе, којима се пушке мажу и чисте.

„Zlatke — su po dvije puške
које су све *zakovane* i *zalje-
vene* u *suho žeženo zlato*.“

Zlatke су мале пушке. Оне су се, истина, као и све друге мале пушке на парове градиле и продавале. *Zlatke* су најсличније леденачама само им је шпатља подебља и глава повећа — Оне нијесу салијеване од сувога злата, као што г. писац вели, него су коване од сребра као и леденице, па су по сребру чистијем златом *позлаћене*. Ово су накупље и најгосподаристије пушке.

*

Ето такве чланке из наше народне фолклористике читамо почесто из пера поменутог писца, (који је, како чујемо, постао због оваких књижевних радова и дописни члан Југословенске Академије Наука у Загребу. Пр. Ур.).

Ја сам из поменутога чланка узео само оно оружје које познајем, а у чланку имаде готово још оволико разног оружја описано.

Пошто је ово, које ја познајем, описано овако сакато, не сумњам ни мало, да не ће бити погрјешака и у ономе осталом. Ваљало би да господин писац у будуће опрезнији буде код биљежења овакових ствари, а господа уредници да боље припазе шта штампају; јер овако сакато и изврнуто није часно ни по скупљача ни по уредника, а најмање може бити корисно по науку.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ

Тровачице,

Криминална слика од Драг. Ј. Петровића. Београд. Штампарија Савића и коли. 1898.

Нема ни читав мјесец дана, од како добисмо Љубинкову *криминалну* приповијетку *Убице својих родитеља*, — која је, узгред буди речено, и сувише слаба, — кад ево нам и Драг. Петровића, са *криминалном* сликом. Ако се не варамо, овај исти Петровић недавно је обогатио нашу сиромашну књижевност приповијетком *Самоубица*, на поред свега тога, што му је та приповијетка испод сваке критике, он хоће да и даље пише. Но, на жалост, ни овај пут није много боље успио, јер му је и ова слика сасвим рђава, па макар се он позивао и на то, да нам за истинитост његова причања најбоље јемче „акта Ђупријског првостепеног суда, од год. 1783. августа мјесеца, нумера 9421.“ Сухопарна ређања факата, често понављање појединих појава, уметање *масних* стихова, као што је онај на стр. 30 и слаб језик много доприносе, да ће многи читалац оставити књигу прије, него ли је до краја дочита, — а то, да-

богме, није оно за чим тежи писац ове књиге и што би служило за препоруку.

Р.

Приповетке за младеж

одабрао Јов. Д. Пешика. Биоград. Штампарија Драгољуба Миросављевића.

Лијепе, срећно изабране и за дјецу врло занимљиве, — то су три прве приповијетке у овој књизи. Њих је г. Пешика превео са њемачког и француског језика и може му се на њима бити далеко захвалније, него ли на једној његовој, која је четврта и задња у овој књизи. Ова је приповијетка обрађена веома лоше. Нарочито јој није лијепа страна што писац често пута хоће да мудрује и да савјетује. То је сувишно у дјетињим приповијеткама, а често је пута и досадно младим читаоцима. Приповијетке за дјецу ваља причати тако, да што више интересују своју публику и тако тенденцију сами пронађу. Само тако би одговориле својој лијепој задаћи.

Р.

Књижевност

СЛОВЕНСКА

Српска

Ново драмско дјело Њ. В. Кнеза Николе I. Витешки Господар Црне-Горе написао је шаљиву игру у прози, која ће се звати *Како се ко родио*. Ово ће бити уопће прва шаљива игра из црногорског живота, а и прво дјело ове врсте које је написао Њ. В. Кнез Никола.

Забавник Српске књижевне Задруге (свеска I.) примили смо с благодарношћу на приказ. У овој су књизи почеци од три овеће знамените ствари: *Обломов* од Гончарова, *Богородичина црква у Паризу* од В. Ига, *Јолантини сватови* од Х. Судермана, и приче: *Оргулаш из Поникла* од Х. Сјенкјевича, *Стеци ратују*

од Ђ. Верге. Ту књигу пропраћа Задруга својим програмом за *Забавник*, из кога видимо да ће *Забавник* доносити, покрај дјела оних писаца, још и радове најбољих белетриста из свијех свјетскијех литература. Управа ће се, како се ту вели, старати да пријеведе ових дјела повјерава најбољим снагама. У свакој свесци биће, поред два велика романа, још и двије ситније приче. Све то биће у свескама *Забавника* тако распоређено, да се послје може свака свеска подијелити у комаде и дијелови сваког романа и из свијех свезака згодно сабрати и увезати. Тако исто и приче, које ће у једној години састављати једну читаву књигу. — *Забавник* ће за сад излазити у свескама по 12 табака. Цијена је једној, за задругаре, 4 динара или круне. Претплата се прима на годину. Чланови добротвори и оснивачи добивају још и елегантне корице за сваку свеску кад се која књига

сврши. — Но да то све пође Задрузи за руком треба још одзив од 4000 претплатника. Она се томе нада. Изађе ли број на 7000 претпл., *Забавник* ће излазити у мјесечним свескама те би за исту цијену претплатник добијао годишње мјесто 72 табака 100-120.

Ми ову лијепу намјеру дичне Задруге биљежимо с поштовањем; а свијем љубитељима лијепе књиге препоручујемо *Забавник* најусрдније. — Да још и то додамо: уза свако дјело иде још и опширнији предговор о животу и дјелима сваког књижевника чије се дјело уноси у *Забавник*, што је веома умјесно.

Припрема за рад у основној школи. Написао *Ј. Миодраговић*, проф. учит. школе. Београд. 1897. Цијена 1.50, укоричено 2 динара. За почетнике учитеље ова ће књига бити велика потпора.

Примисмо на приказ:

Први потези. Песме и проза *Ђорђа Ц. Стаменковића*. Ниш. Штампарија Ђ. Мунца 1897. Цијена?

Први су потези — први потези, са свијем својствима почетничког посла. Од свих махана, једна им је највећа: што су уопће хитали прије свог времена у свијет и то још у засебној књизи. Да не бјеше тога, ми не бисмо ништа изгубили, а писцу би било много боље.

Хришћански бран, што га је написао г. *архимандрит Н. Дучић*, примили смо на приказ са благодарношћу. Штампана је Биограду, у Државној Штампарији 1898. год. Износи 81 стр. 8⁰ а стаје 1 динар. Књига је јачачко наше најбоље дјело о питањима хришћанског брака, те ће добро доћи свима нашим свештеницима. Награђена је по одлуци *Архијерејског Сабора* са 300 динара. То јој је најљепша препорука.

Рентгенови зраци (фотографија невидљивог) извео *Јеленко Михаиловић*, професор. (Из „Дела“). Биоград 1897.

Комете, падалице и метеори, популарни критички преглед писања о пропасти земље (са 10 слика у тексту) средно *Јеленко Михаиловић*, проф. I. беогр. гимн. Биоград 1896.

Фалбови критични дани, метеоролошко разматрање од проф. *Јеленка Михаиловића*, асистента опсерваторије Велике Школе. (Отштампано из „Дела“) Биоград 1897.

Хрватска

Vjekoslav Klaić: Bribirski knezovi od plemena Šubić do god. 1347. — 8⁰ str. 176, Ciena 1 for. 20 novč.

Познати хрватски историчар описује овдје славну историју историјског племена Шубића, којег домовина бјеше Далмација а завичај Брибир, у Брибирској жупи на ријеци Крки; а који су постали у 12. вијеку и феудални кнезови, кад им је угарски краљ даровао брибирску жупу са свијем градовима. Говори се ту и о бану Павлу I. који је постао скоро независан владалац у Хрватској и неком дијелу Дал-

мације, кад се већ брибирско кнештво бјеше осилило за владе потоњих владалаца из лозе Арпадове. Најпослије је ту њихово губљење Острвице и добијање Зрина, „у словенској земљи.“ Писац је у овој књизи, у интересантним потезима, изнио један знаменит дио повјеснице свога народа.

Filip Davidović-Marušić: Trnje i cvijeće (1892—1898). U Zlatnom Pragu. Tiskom E. Stevina. Vlast. Nakladom. 1898. Cijena 60 nč.

Словеначка

Slovenske narodne pesmi. Uredii dr. K. Strekelj. III. snopič Str. 393-59. (Knjige Matice Slovenske za 1. 1897. Cena?)

С Т Р А Н А

Француска

La Serbie et les Serbes. Ангело де Губернатис, члан Српске Академије Наука у Биограду, написао је књигу под горњим натписом. Изишла је у Фиоренцији на француском језику а има 326 стр.

Змајовина Видосава Бранковић у францускоме пријеводу. — Париски илустровани часопис *Le Monde Moderne*, који је прије двије године донио једај симпатичан чланак о Црној Гори, штампао је у прошло-годишњој септембарској свесци (бр. 33., стр. 4111) у францускоме пријеводу лијепу и једину умјетничку приповијетку нашег омиљеног Змајове, *Видосаву Бранковићеву*. Преводилац је те приповијетке Рус, Е. Хајперан-Кашински, који често упознаје француску публику са стварима из словенског свијета. Приповијетка је пропраћена једном дужом биљешком о пјеснику и његовим главнијим дјелима. Ту је и пошљедња слика пјесникове (иста као и она у лањској *Босанској Вили*) и још неколико композиција од неке госпођице Lecoqte, које су ваљале да представе неколико сцена из саме приповијетке, али не са много успјеха и тачности. Ово је, у колико је нама познато, први рад Змајовин у францускоме пријеводу. Пријевод је, узев у опће, прилично тачан и чита се са оним истим уживањем као и српски оригинал. Н.

Афоризми краљице Наталије. *La Revue Idéaliste* у овогодишњој јануарској свесци донијела је неколико афоризама из пера узвишене мајке краља Србије са вјерном копијом њеног потписа. Овај је часопис покренут у филантропској сврси, као што му и само име казује, и међу својим сарадницима броји највиђеније француске књижевнике.

Бугарски роман преведен у Француза. — Париска књижара *Фламарион* издала је крајем прошле године у францускоме пријеводу *Под иго-то*, роман познатог бугарског књижевника и данашњег министра просвјете, Вазова. Исти роман, у коме се дирљиво слика мучан живот бугарскога народа у ропству и

борби за ослобођење, преведен на више страних jezika, да га је критика и публика поздравила са великим допадањем. Изгледа, да ћемо га у скоро добити и у српском пријеводу.

L' Orient, par Théophile Gautier Paris, Chorpheudier, 1884. 2. књ. на 12. стр.

Прелиставајући прије неког времена ово интересно дјело преминулог француског књижевника Теофила Готије, гдје су сакупљени његови разни чланци и биљешке о Истоку, што их је написао по разним листовима, наишли смо у I. књизи, стр. 21., на чланак: *Дунав и дунавско становништво по етнографским акварелима Th. Valerio*, гдје се живо и пјеснички описују нарочито наши српски крајеви. Th. Valerio је био послат за вријеме источних ратова од стране францускога министарства просвете у ове крајеве у научној и ујетничкој мисији и он је тада пропутовао Хрватску, Босну и Херцеговину, Црну Гору, Стару Србију, Србију и Маџарску. Са тога путовања оставио је неколико изврних акварела, слика, гдје је снимио наше најкарактеристичније типове. Ми смо прошлог љета видјели у музеју вароши Анеу-ја (главно мјесто департмана Високе Савојске у Француској) готово потпуну збирку тих акварела и што нас је пријатно изненадило, испод сваке слике забиљежена су имена дотичних личности, које је ујетник снимио. Неке од тих слика репродуциране су у нас, ако се не варамо, у нашим илустрованим календарима од осамдесетих година. Н.

Енглеска

Србија, рај сиромашна човјeka. — Један пријатељ Срба, син Албиона, који је прије двије године пропутовао Србију уздуж и попрјико и са тога путовања написао један низ писама у виђеним енглеским листовима, (та је писма преводио на српски Никола С. Јовановић — Американац), штампао је крајем 1897. године дјело: *Servie, the poor man's Paradise (Србија, рај сиромашна човјeka)*. Предговор те књиге донијели су многи српски листови прије но што је она угледала свијета, али кад је дјело изишло из штампе, по извјештајима наших листова, забрањено је за Србију због многих неистина и клевета, којима, како веле, кинти ово дјело. Ми налазимо, да би била дужност наших листова, што излазе у аустро-угарској монархији, да прегледају ову књигу и да нам кажу у најкраћим потезима њен садржај. Нама изгледа непојмљиво и загонетно, да један и исти човјек, који је онако лијепо и симпатично писао о Србији, могао

оклеветати ту земљу пред оном публиком, пред којом ју је фално прије кратког времена!... Откуда, боже, наједном та чудна промјена!... Н.

Италијанска

I Nomi Locali el' elemento slavo in Friuli del prof. Francesco Musani. Firenze 1898. Typographia M. Ricci.
Једно дјело о италијанским новцима. Италијански нашљедник пријестоло штампаће ускоро о своме трошку, једно илустровано дјело, гдје ће бити facsimilé, вјерних копија свих новаца што се до данас исковане у Италији. У овоме га је послу потпомогала кнегињина неапуљска, наша дична Српкиња Јелена, која исто тако већ од дужег времена прикупља и истражује словенске новце а њена је збирка, кажу, врло богата. Кнез Неапуљски, Виктор-Емануило је одличан нумизматичар; он је предсједник *Италијанског Нумизматичкога Друштва*, које је прије краткога времена једногласно изабрало за свога редовнога члана и кнегињу Јелену.

Разно

Педесетогодишњи књижевног рада Јована Сундечића, српског пјесника, прославиће нарочити одбор четрнаесторице дана 9. (18). априла о. г. у Котору, где ће у част слављеника, између осталог, држати у вече на дан славе Свечану Академију са играком у градској кафани. Дан прославе Сундечићевог књиж. рада, биће свакако дан израза најгласније љубави народне према свом родољубивом пјеснику, чијих свијех педесет година бјеше принесено на олтар братске узајамности српског народа међ собом, и љубави и слоге једноплемене браће Срба и Хрвата понаособ. Нека је част и слава дичноме старини-пјеснику српског народа!

Највећи српски добротвор у Минхену у Баварској умрје је у свом дворцу *Велимир М. Тодоровић*, ванбрачни син пок. кнеза Михајила, који је све своје имање у вриједности 2,000,000 дин. оставио Краљевини Србији за њене просвјетне циљеве. То имање већином је у Римунији гдје има 132,000 рала саме земље, а свијем ће управљати Државни Савјет. Покојник је постао до сада највећи добротвор српског народа. Слава му!

ЧИТУЉА

Милутин Гарашанин, новинар и књижевник српски, вишегодишњи заступник Србије код европских дворова, некадашњи министар спољних послова, министар унутрашњих послова, министар предсједник и предсједник народне скупштине, чувени бесједник српски, умрје је овог мјесеца у Паризу у достојанству посланика Србије. Тијело његово пренесено је у Србију о државном трошку и сакрњено на најсвечанији начин.

Слава му и вјечан спомен!

„БОРА“ ИЗЛАЗИ ЈЕДАН ПУТ У МЈЕСЕЦУ И ТО НА СВРШЕТКУ СВАКОГ МЈЕСЕЦА. ИЗНОСИ 4—5 ТАВАКА А ЦИЈЕНА ТОЈ ЈЕ ЗА СВЕ ЗЕМЉЕ: НА ЧИТАВО ГОДИНУ ФОР. 4.— НА ПО ГОДИНЕ ФОР. 2.— ЗА ТАКЕ НА ЧИТАВО ГОДИНУ САМО ФОР. 3.— ПРЕТПЛАТУ, КАО И СВЕ ДРУГО ШТО СПАДА У АДМИНИСТРАЦИЈУ, ПРИМА ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА ПАХЕР И КИСИЋА. РУКОПИСИ ШАЉУ СЕ УРЕДНИШТВУ.

Огласи се рачунају од петит-ретка у једном ступцу и то: за једно оглашавање по 8 новч., за 3 оглашавања по 6 новч., а за више од 3 пута, као и за огласе на читавој страни, знатно јефтиније, по погодби. За сваки пут оглашавања урачунава се 30 новч. билеговине.